

УДК 929:373.5-051 Стојановић, Д.

doi: 10.19090/cit.2024.45.20-49
Оригинални научни рад

Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице

Јелица Илић Минић
ORCID 0000-0001-8610-3884
jelica.ilic@uf.bg.ac.rs

Владимир Брборић
ORCID 0000-0002-5028-1563
vladimir.brboric@uf.bg.ac.rs

Универзитет у Београду
Факултет за образовање учитеља и васпитача – Библиотека, Београд

Сажетак

Историју модерне српске културе 20. века, која ће своје златно доба имати у годинама између два светска рата, обогатиле су жене које су својим активним залагањем, усавршавањем и доприносом поставиле темеље будућим генерацијама. Међутим, упркос томе, оне су потискиване из историје и неретко игнорисане, а њихов допринос проучаван је само успутно. Тек крајем века, појавиће се радови о женама које су радиле и стварале пре почетка Другог светског рата, а који осветљавају њихова постигнућа и допринос српској култури.

У тексту се први пут испишује целовита професионална биографија Даринке Стојановић (1892–1971), професорке, књижничарке, књижевне критичарке и феминисткиње, чији рад никада није истраживан, а која је припадала кругу универзитетски образоване женске елите међуратног периода. Одликована је два пута, орденима Св. Саве V степена и Југословенске Круне V реда и била једна од првих жена директорки школа. Била је у управи „Удружења универзитетски образованих жена“, чланица „Друштва за просвећивање и заштиту жена“, касније „Женског покрета“, активна у „Удружењу наставница средњих и стручних школа“. Вишегодишња је уредница часописа *Женски покрет* (1927–1938, у коуредништву са Алојзијом Штеби); у *Гласнику професорској друштва* члан је трочланог уређивачког одбора (1926–1936 у коуредништву са Војиславом Младеновићем, професором Треће мушке гимназије и Андријом Франичевићем, професором Државне трговачке академије у Земуну), сарадник у *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор* (оснивач и главни уредник Павле Поповић).

Како је 1941. године била потписница *Ајела српском народу*, а током рата није крила своје антикомунистичке ставове, осуђена је 1945. на губитак националне части и права на рад и неправедно потиснута из културне историје.

Централни део текста заузима њено тројако ангажовање у библиотекарству. Најпре се посматра десетогодишњи период (1928–1938) у књижницама Треће женске гимназије, током којег је устројила наставничку књижницу и учествовала у формирању и раду књижнице ђачке дружине „Шантић“. Као директорка тек отворене Шесте женске гимназије у Београду, заслужна је за формирање књижница које су започеле с радом одмах по упису првих ученица. Допринос библиотечкој струци дала је и ангажовањем у удружењима и уредништвима часописа.

Иако своју професионалну каријеру није потпуно усмерила на библиотекарство, Даринка Стојановић својим залагањем и доприносом у раду првих гимназијских библиотека заслужује место на библиотечкој мапи. Овај рад има за циљ да прикаже рад Д. Стојановић, али и да укаже на недостатак података о раду плејаде учитељица, наставница и професорки које су водиле бригу о књижницама виших и средњих школа, у периоду када је образовање женске деце тек добијало свој замах. Оне би свакако требало да добију заслужено место у истраживањима у мери која би се сматрала достојном дуга према овим изузетним женама.

При истраживању и писању рада коришћени су хеуристички метод и метод анализе садржаја архивских извора Државног архива Србије, затим Историјског архива Београда, објављених историјских извора, периодике и остале доступне грађе.

Кључне речи: Даринка А. Стојановић (1892–1971), Трећа женска гимназија, Шеста женска гимназија, књижница, Апел српском народу, потписници

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Библиотеке у процесу еманципације и образовања жена до Другог светског рата

Рад Даринке Стојановић је могуће посматрати и разумети једино унутар културно-просветно-политичког контекста у којем се одвијао. Иако њена професионална каријера почиње након Првог светског рата, мора се закорачити и ван тих хронолошких оквира у покушају да се укратко прикаже положај жене у друштву, могућности које су јој се пружале за рад и образовање, као и да се укаже колики је значај библиотека из којих су кориснице биле у прилици да позајмљују грађу у току свог образовања.

Током 19. века у патријархалној Србији жене остају затворене у приватном простору породичног дома. Комуникација с јавним простором и стицање знања о њему поставља се уз будну контролу.¹ Правни положај жене био је такав да је у потпуности била потчињена мужу.² „Национални дискурс почивао је, између осталог, на оној врсти родних односа и улога који подразумевају да су жене биле истовремено важне за нацију као мајке, васпитачице и домаћице, а опет на основу додељених улога и задатака искључене из области која је представљана као област јавног“.³ Зато не изненађује чињеница да је Србија током читавог 19. века, а и касније, упркос огромном проценту неписменог женског становништва⁴, у потпуности игнорисала и занемаривала питање школовања женске деце.⁵ Становиште да за живот који жене воде није потребно знање читања и писања, условило је да мали број девојчица похађа основну школу. Разлог томе је свакако и недостатак школа за женску децу⁶, као и чињеница да су оне готово искључиво отворане у варошима. У гимназије се тек од 1873. уписивала по нека девојчица, али је ретко која матурирала.⁷ Малобројне су биле и оне из богатијих породица које су школовање настављале у иностранству.

Иако се у Србији током 19. века отварају бројна читалишта, школске, гимназијске и стручне библиотеке⁸, у Београду Народна библиотека⁹, највећи део женске популације због аналфбетизма се њима није служио. Било је неопходно најпре образовањем створити женску читалачку публику.

¹ Марко Поповић, *Историја приватног живота у Срба: од средњег века до модерног доба* (Београд: Клио, 2011), 309–312.

² По Српском грађанском законнику из 1884. који је био на снази све до 1945, удата жена у погледу своје опште пословне способности била је изједначена с малолетницима, с умоболним лицима, распикућама, пропалицама. – Marija Draškić i Olga Popović Obradović, „Правни положај жене према Српском грађанском законнику (1844–1946)“, у *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka, knj. 2: Položaj žene kao merilo modernizacije, zbornik radova*, ur. Latinka Perović (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 1998), 15.

³ Ана Столић, *Сестре Сркиње: појава покрета за еманципацију жена и феминизма у Краљевини Србији* (Београд: Evoluta, 2015), 64.

⁴ У Србији је 1890. писмених жена, оних изнад 6 година, било 4,74%, а 1900. тај проценат је порастао тек на 7,36%. – Момчило Исић, „Писменост у Србији у 19. веку“, у *Образовање код Срба кроз векове*, ur. Радослав Петковић, Петар В. Крстић, Тибор Живковић (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2003), 71.

⁵ Nedeljko Trnavac, „Indiferentnost prema školovanju ženske dece u Srbiji 19. veka“, у *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka...*, 56.

⁶ Године 1900. у Србији ради 935 мушких основних школа, а женских 165. Наставу похађа 82.259 дечака и 5.272 девојчице. – Исто, 60.

⁷ Прве ученице уписане у Прву београдску гимназију биле су Лепосава Бошковић, Живка Марковић и Наста Анастасијевић, школске 1880/81. Следеће године био је одобрен упис још шест девојака. Међутим, даље уписивање је обустављено, јер је 1882. за директора постављен Ђура Козарац, човек изразито конзервативних схватања. Тако је остало све до 1893, до када се он налазио на дужности директора. Гимназије у унутрашњости су само по одобрењу Министарства просвете могле да примају девојке. – Биљана Крстић, Александар Крстић и Александар Андрејић, *Прва београдска гимназија: (1839–2009): историја школе од оснивања до наших дана* (Београд: Прва београдска гимназија, 2012), 32.

⁸ Видети: Десанка Стаматовић, *Читалишта у Србији у XIX веку* (Београд: Народна библиотека Србије, 1984); Десанка Стаматовић, *Читалишта у Србији у XIX веку*, 2. изд. (Панчево: Градска библиотека, 2011).

⁹ Видети: Мираш Кићовић, *Историја Народне библиотеке у Београду* (Београд: Народна библиотека Србије, 1960).

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Школовање девојака на Великој школи у Србији није било формално забрањено, али је било онемогућено захтевом да је неопходно да имају положену велику матуру.¹⁰ Прва студенткиња која је задовољила критеријуме била је Драга Љочић 1871. године.¹¹ Међутим, следећи упис ће уследити тек након шеснаест година, 1887, када Круна Драгојловић (удата Аћимовић) и Лепосава Бошковић постају прве редовне студенткиње Велике школе.¹² Оне су прокрчиле пут и другим девојкама да студирају на Великој школи – Лепосави Петковић, Олги Гавриловић, Зорки Станковић, Јелисавети Начић, Ангелини Нешић, Видосави Миловановић.¹³

Прва средња школа у Србији, а и на Балкану, била је Виша женска школа у Београду. Основана је исте године када и Лицеј прераста у Велику школу, 1863.¹⁴ и током свог педесетогодишњег рада образовала је генерације учених жена у Србији.¹⁵ Од 1891. у школи почињу да раде наставнице које су завршиле факултет, а неке су положили и професорски испит: Круна Аћимовић, Лепосава Петковић, Мага Магазиновић, Косара Елезовић, Касија Теодосијевић и др.¹⁶ Деценијама је била кровна институција за образовање женске интелигенције¹⁷, као и за ширење писмености преко основне школе образовањем учитељица. Њоме је првих тридесет година руководила Катарина Миловук (1844–1913)¹⁸ која је заслужна и за оснивање „Женског друштва“ (1875) и листа *Домаћица* (1879). „Женско друштво“¹⁹ је 1887. године основало своју библиотеку у којој је било око 400 књига.²⁰

¹⁰ У недостатку женских гимназија, девојке су могле похађати мушку гимназију, али им није било дозвољено да матурирају, осим уз одобрење директора, па су биле присиљене да матурски испит полажу приватно. Али ни то није била гаранција уписа на Велику школу, била је потребна сагласност ректора. – Ljubinka Trgovčević, „O studentkinjama iz Srbije na stranim univerzitetima do 1914. godine“, u *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka...*, 85.

¹¹ Драга Љочић одслушала је као ванредна студенткиња један семестар на Филозофском одсеку Велике школе, а потом је отишла на студије у Швајцарску. – Исто, 85, 87.

¹² Neda Vožinović, *Žensko pitanje u Srbiji u 19. i 20. veku*. (Београд: Devedesetčetvrti; Žene u crnom, 1996), 58; Михаило Петровић, *Школство Србије 1804–1918* (Београд: Научна књига, 1980), 151.

¹³ Љубинка Трговчевић, *Планирана елиџа, о сјуденштима из Србије на европским универзитетима у 19. веку* (Београд: Историјски институт; Службени гласник, 2003), 192.

¹⁴ *Виша женска школа у Београду: њедесетогодишњица 1863–1913* (Београд: Виша женска школа, 1913), 1.

¹⁵ Школу су похађале дворске даме, краљица Драга и њена старија сестра, многе „одличне и угледне учитељице“, књижевнице (Даница Марковић, Милица Јанковић), позоришне уметнице (Зорка Тодосић, Перса Павловић, Александра Милојевић), сликарке (Надежда Петровић), лекарке (Драга Љочић, Десанка Стојиљковић, Даринка Д. Костић), библиотекарке (Мага Магазиновић), професорке (Паулина Албала, Малвина Гогић) и др. – Исто, 2–8.

¹⁶ На основу чл. 105. Закона о средњим школама „право на полагање професорског испита имали су само они који су најмање две године провели као супленти, што наставнице по закону нису могле, већ су биле на положају помоћница. Звање суплента могли су добити само свршени редовни студенти универзитета [...]“. – Закон о средњим школама, Стенографске белешке Народне скупштине, 1903-1, с. 1985., према Dubravka Stojanović, „Žene 'u smislu razumevanja našeg naroda' Slučaj žena stručnjaka u Srbiji 1903–1912“, u *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka...*, 241.

¹⁷ Наставнице Више женске школе су биле књижевнице Исидора Секулић (предавала математику), Милица Јанковић, Катарина Богдановић, Паулина Лебл (предавале српски језик); сликарка Надежда Петровић (предавала цртање); водилац Станка Б. Глишић (предавала српски језик) и др.

¹⁸ Љиљана Станков, *Катарина Миловук (1844–1913) и женски њокрећ у Србији* (Београд: Педагошки музеј, 2011), 7–9.

¹⁹ Од свог оснивања па све до Првог светског рата, својом делатношћу надомештало је рад државних органа који или нису могли или нису имали разумевања за стварање институција за стручно оспособљавање женске омладине, за провешивање, за збрињавање рањеника и инвалида, сиромашне деце, за помагање сиромашних и старих. У Друштву су биле најактивније жене које су завршиле Вишу женску школу; директорке те школе, Катарина Миловук и Персида Пинтеровић једно време биле су и његове председнице. Из њега су поникле жене које су, крајем 19. и почетком 20. века, оснивале и друга социјално-хуманитарна друштва, или су биле активне и у другим просветним и професионалним друштвима. По својој делатности оно је у то време незаобилазан фактор у друштвеном животу Србије. Уочи балканских ратова Друштво има око 440 чланица и 39 подружница у унутрашњости. – Vožinović, *Žensko pitanje u Srbiji u 19. i 20. veku*, 69.

²⁰ Ibid., 68.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Упоредо с редовним школовањем, женска друштва²¹ су утицала на образовање и еманципацију жена. „Без обзира да ли су оснивала школе или курсеве или су се бавила сакупљањем добровољних прилога, она су у српском народу ширила писменост, културу и образовање, те су као таква, убрзавала општи друштвени развитак“.²² Сличну функцију су имали и женски часописи²³ који су, као гласила женских удружења и покрета, утицали на еманципацију жена.

Описмењавањем и школовањем²⁴ жена је полако мењала свој положај у друштву²⁵, упркос „настојањима режима да школовање женске омладине задржи на само мало вишем нивоу од основног, да васпитава мајке и домаћице, са изузетком образовања учитељица, јер су оне биле потребне за рад у женским основним школама“.²⁶ На том трновитом путу, у другој половини 19. века, библиотеке Више женске школе биле су расадници знања својим корисницима. Многе запослене које су у школи предавале различите предмете су дале свој допринос у раду књижница и одређено време биле задужене за њихов рад: Христина Ристић, Катарина С. Павловић, Круна Ж. Аћимовић (рођена Драгојловић), Зорка Станковић, Малвина Гогић, Косара Бобић и др.²⁷

Почетак 20. века донео је значајне промене. Под кровом Више женске школе отворена је 1900. Женска учитељска школа, а 1905. Женска гимназија²⁸, која ће до 1918. бити једина гимназија у Београду за школовање женске деце. Све три школе неко време функционишу као једна школска заједница²⁹ у којој је наставни кадар³⁰ углавном био заједнички³¹, а ученице заједно слушају наставу до четвртог разреда. Треба истаћи да Женска учитељска школа одмах формира своје засебне књижнице, а гимназија по одвајању од Више женске школе.

²¹ Током 19. века у Србији су била основана два женска национална друштва и то „Женско друштво“ 1875, које је себи као циљ поставило просвећивање женске омладине и друштво „Кнегиња Љубица“ 1899, које је имало задатак да материјално и морално помаже српске цркве – као најважнији фактор одржавања „српства“ – изван граница српске краљевине. Године 1903. у Београду је било оформљено „Коло српских сестара“, које је у националном погледу помагало Србима под турском владавином. Прва женска организација са чисто социјалним задатком, заштитом одојчади и мајки, почела је свој рад 1904. године под именом „Материнско удружење“. Нова социјална установа „Дом ученица“, формирана је 1905, недуго затим је ово удружење подигло интернат за девојке које су у Београд долазиле ради похађања школе. Друштво „Српска мајка“ је устројено 1911. са задатком да пружи социјалну и здравствену заштиту мајкама и деци из нижих, мање имућних слојева. – Алојзија Штеби, „Почетак организованог рада жена у нашој земљи“, *Гласник Ј. Ж. С бр. 7* (1937): 55.

²² Маја Nikolova, „Školovanje ženske mladeži u Srbiji do 1914.“, u *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka...*, 81–82.

²³ Први часопис *Воспиташель женски* излази у Београду годину дана, од 1847. до 1848. Главни уредник је Матија Бан. Затим је тек 1897. покренут часопис *Домаћица* као орган „Београдског женског друштва“.

²⁴ Школске 1902/03. године од укупног броја ученика (5592) у тадашњим гимназијама је 98,41% припадало ученицима, а само 1,59% ученицама које су добиле шансу да по завршеној гимназији наставе школовање [...]. – Арсен Ђуровић, *Модернизација образовања у Краљевини Србији: 1905–1914.* (Београд: Историјски институт, 2004), 179.

²⁵ Према попису становништва из 1900, у државној служби биле су запослене укупно 2124 жене. Од тога највише је било учитељица 904 (према 1188 учитеља), затим 71 бабица, 57 телеграфисткиња и телефонисткиња, 69 глумица, 23 певачице, 37 лекарки, 29 болничарки и 2 више наставнице. Остале жене радиле су у државној служби на неквалификованим пословима. – *Попис становништва у Краљевини Србији, књ. 24: 31. децембра 1900. године* (Београд: Управа државне статистике, 1905), преузето 20. 7. 2024, https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:ppissue:UB_00201_20010501|article:page1|page:24.

²⁶ Воџиновић, *Žensko pitanje u Srbiji u 19. i 20. veku*, 58.

²⁷ Видети: *Виша женска школа у Београду: њедесетогодишњица 1863–1913.*

²⁸ „Отварање женске гимназије у Београду“, *Просветни гласник* XXVI, 8 (1905): 123.

²⁹ Женска учитељска школа остала је у заједници шест година (1900–1906), а Женска гимназија четири (1905–1909). – *Виша женска школа у Београду: њедесетогодишњица 1863–1913*, 40.

³⁰ После оснивања Прве женске гимназије 1905. године, у недостатку стручних наставника са завршеним факултетом, а у складу са Законом о средњој школи, за предаваче су биране наставнице женске школе. – Исто, 114.

³¹ Осим предавања, наставнице преузимају бригу и о новоформираним књижницама школа. Малвина Гогић, која је била задужена за Књижницу школских уџбеника Више женске школе, постављена је за књижничарку Књижнице ђачких уџбеника Женске Учитељске школе. По оснивању заједничке школске читаонице 1907. године, књижничар Школске књижнице професор Стеван Окановић био је и први читаоничар, а надзорница читаонице Малвина Гогић, књижничарка ђачких уџбеника. – *Из животова женске учитељске школе у Београду: извештај за школску 1907.–08. годину.* (Београд: Нова штампарија – Давидовић, 1908), 20.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Осим што се 1905. уписују прве ученице Женске гимназије³² које ће стеченим гимназијским образовањем бити у прилици да упишу факултет, измене у систему образовања девојачка настале су и формирањем Београдског универзитета 27. фебруара исте године, када им је правно дозвољено да редовно студирају и баве се науком заједно са својим колегама.³³ По самом оснивању, од укупно уписаних студената било је 13,1% студенткиња.³⁴ Новостеченим правом биле су у прилици да користе и семинарске библиотеке факултета.

Почетак 20. века представљао је прекретницу и за женски део ученичке популације којој се није припремао за наставак школовања на Универзитету, већ се школовао у стручним школама³⁵, при којима су осниване библиотеке. Стицањем права на рад, постепено су улазиле у сферу резервисану за припаднике мушког пола.

Упоредо с променама у институционалном образовању, просветни, уопште културни напредак у Србији, по истраживањима Бранке Драгосавац, остварује се покретом за народно просвећивање и деловањем просветних друштава и установа³⁶, чији је најзначајнији представник била Културна лига.³⁷ Идеја да књига треба да буде доступна свим грађанима била је водиља. Тако „у периоду од 1901. до 1918, у Србији је постојало и радило осам државних јавних библиотека у већим центрима, а формирано је и између 150 и 200 књижница Културне лиге, 27 књижница и 29 читаоница земљорадничких задруга и бројне читаонице и библиотеке ђачких дружина, занатлијских и радничких удружења, читаоница трговачке омладине, неколико преосталих читалишта, касина и један број сеоских библиотека. С обзиром да се неке од ових друштвених књижница повремено гасе и поново оснивају то укупан број библиотека, читаоница и књижница варира између 210 и 264, чије збирке ни по величини ни по структури фондова нису упоредиве, задовољавале су, колико је било могуће, потребе за књигом“.³⁸ Пошто су библиотеке најчешће смештене у зградама гимназија, негде у учитељским школама, као и у локалима за које је плаћан закуп, најбројнији корисници били су гимназијска омладина, односно професори, учитељи и чиновници суда, општине и среза, лекари, официри, део занатлија, ређе домаћице, радници и земљорадници.³⁹

³² „Свака свршена ученица IV разреда В. Ж. Школе може се пријавити за први разред Учит. Школе, а са положеним нижим течајним испитом и за V раз. Гимназије“. – *Виша женска школа, Женска гимназија и Женска учитељска школа у Београду: извештај за школску 1905.–6. годину* (Београд: Нова штампарија – Давидовић, 1906), 30.

³³ „Закон о универзитету“, *Просветни гласник XVI*, 3 (1905): 243–255.

³⁴ Војиновић, *Žensko pitanje u Srbiji u 19. i 20. veku*, 59.

³⁵ Стручне школе практичног усмерења које су припремале ученице за самосталан занатски рад биле су радничке школе. У Србији, до Великог рата отворено их је 46. На прелазу века, формиране су домаћичке школе, Женска трговачка школа, Школа за нудиље, Бабичка школа и др. – Nikolova, „Školovanje ženske mladeži u Srbiji do 1914“; Ђуровић, *Модернизација образовања у Краљевини Србији...*

³⁶ Друштво за школску хигијену и народно просвећивање, Матица српска из Новог Сада, Српске земљорадничке задруге, Народна одбрана, сарајевска „Просвјета“, Просвјетно-привредно друштво „Српска зора“ из Дубровника, Српско привредно друштво „Привредник“ из Загреба и други. – Б. Г. Драгосавац, „Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1918. године“ (докторска дис. Универзитет у Београду, Филолошки факултет, 2014), 82, преузето 22. 7. 2024, <https://nardus.mtp.gov.rs/handle/123456789/4287>.

³⁷ Иницирана и покренута од професора Београдског универзитета, Културна лига најавила је снажан културни препород, широк програм образовно-просветних и културних активности, не само у циљу обезбеђивања материјалне помоћи сиромашним ђацима и студентима, већ и ради стварања услова за свеопште просвећивање и образовање народа, за стварање интелектуалног, трговачког и занатлијског подмлатка, школовање женске омладине, описмењавање народа, ширење књиге, отварање библиотека, уређење вароши и села и оснивање земљорадничких задруга. – Исто, 100–101.

³⁸ Исто, 196.

³⁹ Исто, 199–200.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Женски часописи са почетка 20. века⁴⁰ били су сведоци да је женско образовање узнапредовало. Поред објављених прича, песама, понеког путописа, срећу се и прве књижевне критике и преводи. Жене су биле најверније читатељке онога што су жене писале.⁴¹ Међутим, истрајавали су стереотипи „за жену је (уколико је уопште била у стању да чита) била резервисана одређена врста књижевности: љубавни романи, тривијална књижевност, поезија, белетристика, путописи, писма, дневници. 'Озбиљна' књижевност: историја, критика, правни текстови тек су са женским часописима – али не у њима – постали штиво које су и жене читале“.⁴²

Све модернизацијске процесе зауставили су балкански ратови и Први светски рат, остављајући несагледиве последице по српско друштво. Уследило је обнављање уништене земље. Оживљавање су и отворане нове школе и библиотеке.

У међуратном периоду основана је још неколицина струковних удружења, а већина њих бавила се радом на националном и хуманом пољу. Изузетак је представљало „Друштво за просвећивање жене и заштиту њених права“ (касније „Женски покрет“) које се једино бавило и феминистичким питањима.

Од женских часописа, осим *Жене* (1911–1921) који је излазио још пре Првог светског рата, појавила су се још само три: *Женски покрет* (1920–1936), *Жена и свећ* (1925–1941) и *Женски свећ* (1930–1934).⁴³

По завршетку Великог рата, Виша женска школа⁴⁴ у Београду 31. децембра 1918. прерасла је у Другу женску гимназију, а већ наредне године, 1919, од паралелних одељења ове школе основана је Трећа женска гимназија. Услед трошности зграде некадашње Више женске школе и опасности по безбедност ученица, школе су привремено расељене да би се 1933. године уселиле у нову⁴⁵, прву гимназијску зграду која је подигнута после рата.⁴⁶ Ученице су књиге могле да користе из богате школске библиотеке наслеђене од Више женске школе, чији је фонд обновила Исидора Секулић, једна од професорки школе. Трећа женска гимназија оснива своје књижнице од 1924. године.

Нарочито су ученице биле ангажоване у литерарним дружинама при којима су оснивале библиотеке, „Освит“ у Другој женској гимназији и „Шантић“ у Трећој женској.

⁴⁰ *Домаћица*, Орган женског друштва и његових подружина, Београд, први уредник Јован Поповић; *Женски свећ*, Орган Добротворне задруге Српкиња, Нови Сад, уредник Аркадије Варађанин; *Посећтрима*, Лист за поуку и забаву нашем женскињу, Панчево, *Велика Кикинда*, уредник Иван Мартиновић и Љубомир Лотић; *Ручни рад*, Београд, уредник Јован Јовановић; *Париска мода. La mode parisienne*, Београд, уредник Петар М. Савић; *Мајшерински лист*, Београд, уредник Раша Митровић; *Српска везиља*, Београд, Милан П. Павловић; *Жена*, Месечни часопис за жене, Нови Сад, уредница Милица Јаше Томића; *Женски покрет*, Орган Друштва за просвећивање жене и заштиту њених права, уредник Петар Милосављевић; *Жена и свећ*, Земун, уредник Иван Зрнић; *Женски свећ*, Месечни часопис за женска питања и моду, Београд, уредница Јелена М. Зрнић.

⁴¹ „У свим часописима се осећа једна врста солидарности према ономе што се у свету и Србији дешавало око женских права и захтева без обзира на уређивачку политику или идеолошку опредељеност уредништва [...] улога часописа је била у томе да се жене отресе и ослободе свих оних правила која су их минимализовала и сводила на периферне појаве у животу и да се оспособе да саме мисле и раде“. – Слободанка Пековић, *Женски часописи у Србији на почетку 20. века*, преузето 27. 8. 2024, <https://www.openstarts.units.it/server/api/core/bitstreams/cd1bb412-2523-492f-816d-232ae3ece08a/content>.

⁴² Исто, 135.

⁴³ Видети: Слободанка Пековић, *Часописи по мери доскојансјивеној женскиња: женски часописи у Србији на почетку 20. века* (Нови Сад: Матица српска; Нови Сад: Институт за књижевност и уметност, 2015).

⁴⁴ За време Балканског рата, у Вишој женској школи отворена је радионица за шивење рубља војницима и рањеницима.

⁴⁵ Пројекат за зграду радила је архитекта Милица Крстић Чолак-Антић, некадашња ученица Друге женске гимназије. Зграда је утврђена за споменик културе 1992. године и налази се у оквиру културног добра „Теразије“, које је утврђено за просторну културно-историјску целину 2020. године. – Љубица Радовановић, *Зграда Друге женске гимназије* (Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда, 2021), 6, преузето 26. 8. 2024, <https://beogradskonasledje.rs/wp-content/uploads/2023/03/zgrada-druge-zenske-gimn.pdf>.

⁴⁶ *Време*, 19. октобар, 1932, 8.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Отварањем ових школа задовољене су само најпрече потребе гимназијског школовања женске деце. Број ученица се непрестано, из године у годину, приметно повећавао, па је питање отварања нових женских гимназија било непрестано актуелно. Од 1930. до школске 1940/41. године, у Београду су почеле с радом још четири женске гимназије са књижницама које нису биле једнообразне, али су свакако биле богатих фондова. Њихов значај се огледа и у чињеници да тридесетих година прошлог века, по речима Љубомира Дурковића-Јакшића, у Београду није било ниједне библиотеке која би могла задовољити потребе читалаца који су тада тражили књигу.

Судбина Народне библиотеке у рату је била трагична.⁴⁷ Сређивањем прикупљеног фонда руководио је управник Библиотеке Јован Н. Томић (1869–1932).⁴⁸ Како није добила одговарајућу зграду и потребан број службеника, послови око њеног обнављања одвијали су се врло споро, те је Народна библиотека отворена за читаоце тек 1925.

У Београду је пре Првог светског рата постојала стручна библиотека при Општини, коју је ова установа користила за сопствене потребе. После сређивања постојећег фонда 1929. створили су се предуслови да прерасте у јавну библиотеку. Освећење и свечано отварање Општинске библиотеке и Музеја обележено је две године касније, 11. јануара 1931. године. Фондове Библиотеке Општине града Београда⁴⁹ Београђани су могли бесплатно да користе.⁵⁰

По наводима Љубомира Дурковића-Јакшића, у међуратном периоду обновљене су или основане и библиотеке: Музичка библиотека Народног музеја, 1920; Стручна библиотека Народног музеја, 1925; Железничког института Генералне дирекције Југословенских железница, 1922; Више педагошке школе, 1924; Хигијенског института и Радничког универзитета, 1925; Народне банке, 1928; Српског хемијског друштва, 1930; Завода за геолошка и географска истраживања, 1931; Завода за пољопривредну контролу, 1932; Коларчевог универзитета, 1933; Музеја шумарства и лова, 1934; Музичке академије, 1937; Музеја пошта, 1938; Високе школе за физичко васпитање, 1939.⁵¹

Студенткиње су на Универзитету књиге могле да позајмљују из обновљених или новооснованих семинарских библиотека Филозофског факултета: Библиотеке српског семинара, Библиотека Семинара за лингвистику (у чији фонд су укључене библиотеке Ватрослава Јагића и Љубе Стојановића), Семинара за историју средњег века и Семинара за историју и оријенталну филологију (1925), Семинара за енглески језик (1927), Психолошког семинара (1928), Семинара

⁴⁷ Њен већи део био је евакуисан у Ниш, одакле су га Бугари однели у Софију. Током евакуације, значајни рукописи су пропали, а многе су Аустријанци разграбили. После рата, из Софије је повраћен велики део фонда. Од несталих рукописа мали број је пронађен, а највећи део је откупљен. – Видети: Елизабета Георгиев, „Стилијан Чилингиров и његов допринос очувању српских библиотека које су Бугари запленили у Првом светском рату“, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 30 (мај 2017): 41–54, doi: 10.19090/cit.2017.30.41-54.

⁴⁸ Јован Н. Томић је рођен у Новој Вароши у Новопазарском санџаку. Школовао се у Крагујевцу и Београду, где је завршио Филолошко-историјски одсек на Великој школи. Радио је неко време као гимназијски професор, да би од 1903. па све до пензионисања 1927, провео као библиотекар и управник Народне библиотеке Србије. Његовом заслугом је обogaћен књижни фонд и рукописно одељење, али и купљена зграда за Народну библиотеку на Косанчићевом венцу 14. Редовни члан Српске краљевске академије постао је 1906. године. Био је један од оснивача Српске књижевне задруге и уредник *Српској књижевној тласника*. Бавио се истраживањем српске историје у турском периоду (истраживао је архивску грађу од друге половине 15. па до краја 18. века, посебно из Млетачког архива), историјом Црне Горе, народном епском поезијом и др. Његова заоставштина и библиотека чувају се данас у САНУ. – Светлана Мирчов, *Јован Н. Томић: библиотекар и научник* (Београд: Народна библиотека Србије, 2007).

⁴⁹ Данас Библиотека града Београда.

⁵⁰ Видети: Љубомир Дурковић-Јакшић, „Библиотеке од 1918. до 1944. године“ у *Историја Београда 3*, ур. Васа Чубриловић (Београд: Српска академија наука и уметности, Одељење историјских наука: Просвета, 1974), 430–431; Б. М. Ђурашиновић, „Јавне библиотеке у Србији 1919–1941: практични и теоријски домети“ (докторска дис. Универзитет у Београду, Филолошки факултет, 2018), 218–251.

⁵¹ Дурковић-Јакшић, „Библиотеке од 1918. до 1944. године“, 430.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

за општу историју Старог века (1930) и Семинара за грчки језик и књижевност (1938) године.⁵² Основано је претпоставити да су и студенткиње других факултета (Ветеринарски, Правни) такође имале на располагању њихове књижнице.

Како двадесетих година потребу за литературом нису могле да задовоље постојеће факултетске и семинарске библиотеке, одлуком Савета Филозофског факултета и Универзитетског сената основана је и Универзитетска библиотека. Грађа која се налазила у њој односила се на све дисциплине које су се изучавале на Универзитету. Најзаслужнији за њен почетак рада је професор српске књижевности Филозофског факултета, Павле Поповић, чијим напорима је формирана и предратна Библиотека српског семинара. Универзитетска библиотека отворена је за јавност 24. маја 1926. године.⁵³

На предлог библиотекара Универзитетске библиотеке Милице Војиновић и Љубице Марковић, 1931. основано је „Друштво југословенских библиотекара“ (ДЈБ). Његов задатак био је рад на унапређењу библиотекарства у Краљевини Југославији, које ће на тај начин успешније помагати науку и просвету.⁵⁴

Биографија Даринке Стојановић

Даринка Стојановић рођена је 27. новембра 1892. године у Паланци (данас Смедеревска Паланка) као прво дете Арсе (Арсенија?) и Спасеније Стојановић. Након ране смрти мужа, Спасенија се са четворо деце Даринком, Софијом (1898–1968), Јованом (1900–?) и Станком преселила за Београд.

У Паланци је Д. Стојановић похађала основну школу, а по пресељењу у Београд је наставила школовање и 1911. завршила Прву женску гимназију.⁵⁵ Исте године уписала је студије X групе Филозофског факултета Универзитета у Београду.⁵⁶

Због ратова које је Србија водила до 1918. године прекинула је студије и придружила се болничаркама. Своје прве књижевне текстове објавила је 1917. у Загребу. Иако детаљних података о њеном животу током ратних година нема, несумњиво је да је овај период био јако тежак. Материјална оскудица била је тешко бреме њеној самохраној мајци и њој као

⁵² Исто.

⁵³ Смиља Мишић, „Павле Поповић и Универзитетска библиотека у Београду“, *Српски књижевни гласник*, књ. 57 (1939): 348–352; Љубица Марковић, „Павле Поповић: његове заслуге за библиотеке и библиографски рад у нас“, *Гласник Народне библиотеке: годишња библиографија Народне библиотеке и извештаји о раду* Год. I, св. 5 и 6 (1940), II, преузето 20. 7. 2024, https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_376D246991FE50B8E1A55DE73453ACAD-1940-B005-06.

⁵⁴ Видети: Милица Војиновић, „Друштво југословенских библиотекара“, *Гласник Народне библиотеке: годишња библиографија Народне библиотеке и извештаји о раду* 1, 3–4 (1940): X–XII; Милица Војиновић, „Друштво југословенских библиотекара: оснивање, организација и рад до 1941. године“, *Библиошкар* 3–4 (1955): 172–178; Љубинка Башовић, „Друштво југословенских библиотекара 1931–1941. године“, *Библиошкар* 33. 1/6 (1981): 59–71; Биљана М. Ђурашиновић, „Друштво југословенских библиотекара: деловање и домети“, *Чишљалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* 13, 25 (2014): 2–10; Гордана Стокић Симончић, „Друштво југословенских библиотекара и Библиошкарско друштво Србије: континуитет професионалног удруживања“, *Чишљалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* 16, 31 (2017): 56–61.

⁵⁵ Државни Архив Србије, Министарство просвете Краљевине Југославије (досијеи) (ДАС, МПС), Ф. 183, С-XLI-41, 252/1922.

⁵⁶ Похађала је X групу предмета која је, према Уредби Филозофског факултета из 1906. године, за главне предмете имала француски језик и књижевност са упоредном граматиком романских језика и упоредну књижевност са теоријом књижевности, док су споредни (изборни) предмети били историја средњег и новог века, историја српске књижевности, латински језик и историја класичне књижевности. – Димитрије Ђорђевић, „Филозофски факултет Универзитета у Београду 1905–1918“, у *Сто година Филозофског факултета* (Београд: Народна књига, 1963), 66; И. Мрвош, „Развој институционалног педагошког образовања у Србији (1863–1914)“ (докторска дис., Универзитет у Београду, Филозофски факултет, 2022), 172, преузето 20. 7. 2024, <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/21052>.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

најстаријем детету. Требало је бринути о млађима, гимназијалки Софији⁵⁷, Станки⁵⁸ и Јовану. Упркос недаћама, вратила се факултетским обавезама и била једна од само 12 студенткиња⁵⁹ које су дипломирале⁶⁰ на Филозофском факултету у првој послератној генерацији дипломаца.

Месец дана пре дипломирања, 1. октобра 1919. почела је да ради као асистент на Филозофском факултету.⁶¹

Већ наредне године, 1920, постављена је најпре за помоћницу у Првој женској гимназији у Београду⁶², чији је ђак некада била⁶³, а затим за суплента.⁶⁴ Како је тек формираној Трећој женској гимназији био неопходан стручан наставни кадар, на предлог заступника министра просвете Светозара Прибићевића, по службеној потреби, пребачена је 1921. године у нову Трећу женску гимназију.⁶⁵

Након професорског испита⁶⁶ из српског језика (са старословенским, српском књижевношћу и српском историјом) као главног, француског језика као споредног предме-

⁵⁷ Софија Стојановић је, након завршене основне школе на Западном Врачару, похађала Прву женску гимназију. Због прекида у време балканског и Првог светског рата виши течајни испит положила је 1918. и уписала Филозофски факултет, групу француски језик и књижевност, упоредна књижевност са теоријом књижевности и класична књижевност. Током студија радила је као писар у Министарству просвете до 1924, а школске 1925/26, похађала је шестомесечни курс француског језика и књижевности у Дижону, у Француској. По повратку у Србију дипломирала је 1926. и постављена за суплента Четврте мушке гимназије у Београду, у којој је радила до 1931. Школске 1927/28. године, у својству кандидата „Удружења наставника средњих школа“, похађала предавања француског језика и књижевности на Сорбони и за то време обрадила у Националној библиотеци у Паризу писма госпође де Севиње госпођи Грињан, својој кћери удатој у провинцији. Две године касније, 1930, Софија је боравила по трећи пут у Француској и у Греноблу, у циљу усавшавања у струци, похађала летњи курс француског језика за странце и положила га са одличним успехом. Одлуком Министарства просвете П. БР. 13476 премештена је 1931. у Народну библиотеку у Београду, у којој је годинама радила као руководилац Одељења периодике. Стручни библиотекарски испит положила је 1932. и добила звање библиотекар. За испит је обрадила стручну тезу под насловом: „Књижевност у крфским ‘Српским новинама’ и њихову ‘Забавнику’“ (Одломак је објављен у *Гласник Народне библиотеке*, година I, свеска 7 и 8, (1940): I–V). Након страдања Народне библиотеке 1941, рад наставља у Универзитетској библиотеци до пензионисања 1953. године. Била је чланица Друштва југословенских библиотекара од 1932. (чл. карта бр. 50). – ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХLIV-12; Небојша Лазаревић, „Софија А. Стојановић: In memoriam“, *Библиотекар* год 21, бр. 1 (1969): 159–162; Гордана Стокић Симончић и Анђела Стошић, „Библиотекарке – чланице Удружења универзитетски образованих жена (1927–1941)“, у *Женски покрет (1920–1938): зборник радова* (Београд: Институт за књижевност и уметност, 2021), 373.

⁵⁸ Станка Стојановић је након завршене музичке школе радила као учитељица музике у Женској реалној гимназији у Земуну, а касније на Музичкој академији у Београду. – ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХL1-41.

⁵⁹ *Сташистички тодишњак*: 1936. Књ. 7 (Београд: Штампарија „Раденковић“, 1937), 377, преузето 27. 8. 2024, https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:UB_00146_19370101page:385.

⁶⁰ ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХL1-41, 9784/1919.

⁶¹ ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХL1-41, 5840/1919, Постављена за асистента Универзитета у Београду са месечном платом 60 динара из буџета чл. 67 парт. 25.

⁶² ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХL1-41, 1817/1920.

⁶³ „Од 463 ученице које су положиле виши течајни испит у овој школи до 1929. [...] њих 126 постале су професори, 10 супленти, 101 лекар, 54 дипломирале су филозофију, а 32 правни факултет а нису се примале службе, 20 су постале апотекари, 19 архитекти, 9 инжењери, 7 хемичари, 5 зубни лекари, 9 инжењери, 4 адвокати, 3 библиотекарки, 2 инжењери хемије, 1 инспектор Министарства правде, 1 шеф одељења Министарства социјалне политике, 1 секретар Министарства финансија, 1 члан Народног позоришта, док су њих 14 завршиле абитуриентски курс, а 57 постале чиновници у разним надлештвима и предузећима. А колико шире размере узела би та статистика кад би се испитала делатност и осталих ученица које су, не доспевши до матуре, ступале у разне службе нижих категорија, или училе разне средње стручне школе, као учитељске, трговачке, више занатске, телеграфске, музичке, итд.“ – Паулина Лебл Албала, „Проглашавање двадесетогодишњице Прве женске гимназије у Београду“, *Женски покрет* (1934): 98, преузето 27. 8. 2024, https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:NLS_00015_19340901page:10.

⁶⁴ ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХL1-41, 14573/1920.

⁶⁵ Исто, 19447/1921; *Просветни гласник: службени лист Министарства просвете* број 3, (март 1923): 69.

⁶⁶ Тек 1912. године жене су добиле право да полагају професорски испит ако би завршиле Филозофски факултет и на тај начин су могле бити постављене за професорке, али само када су у питању нижи разреди гимназије. А потпуно право да предају свим разредима оствариће тек после Првог светског рата. Године 1920, наставнице средњих школа у својим правима, као и титули и плати, изједначене су са мушким професорима, али још увек нису биле у могућности да се постављају за школске надзорнике, управитеље ни директоре. Није им припадало ни право на универзитетску катедру, јер се нису сматрале способним научним радницама. – Војиновић, *Žensko pitanje u Srbiji u 19. i 20. veku*, 80; „Најзад“, *Женски покрет* бр. 1 (1920), 4; Паулина Лебл Албала, „Развој универзитетског образовања наших жена“, *Летопис Матице Српске* 316 (1928).

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

та, који је положила оценом „одликујући се предавачем“ априла 1922.⁶⁷, добила је звање професора⁶⁸.

У Гимназији, упоредо с предавањима, била је задужена за рад књижница.⁶⁹ Истовремено, активна је у удружењима, струковним и феминистичким⁷⁰, која су за циљ имала заштиту, образовање и права жена. Деловала је и у њиховим гласилима као уредница, сарадница и ауторка.⁷¹

На предлог Министра просвете, за заслуге на пољу културе, народне просвете, науке, јавних служби и Цркве, као и за заслуге према краљу, држави и нацији, Краљевим указом 15. августа 1929. Даринка Стојановић је одликована орденом Св. Саве V степена.⁷²

Само четири године касније, 17. децембра 1933, Краљевим указом одликована је и Југословенском Круном V реда⁷³, орденом који је додељиван грађанима који су предњачили у раду на остваривању националног јединства и сарадње, или за заслуге према Круни, држави и нацији у јавним службама.

Министарство је 1938. Даринку Стојановић поставило за директорку новоосноване Шесте женске гимназије.⁷⁴

Библиотекарски рад Даринке Стојановић у Трећој женској гимназији

У студентским данима две личности оставиле су трајни печат на даљи рад и стваралаштво Д. Стојановић – професори Јован Скерлић и Павле Поповић. Као студенткиња Павла Поповића (1868–1939)⁷⁵, на чијим је предавањима која су „слушаоци у јатима“⁷⁶ посећивали, идући за примером свога великог учитеља, ушла је у науку непосредно и савладала сав механизам научног рада. По сведочанствима још једне ученице славног професора, Паулине Лебл Албале (1891–1967), на предавањима су научиле израду библиографије без које се не може извести темељно ниједна студија и која је управо основа сваком научном истраживању.⁷⁷ „Под његовим упутствима студенти су скупљали грађу за библиографију српско-хрватских књига од 1868. до 1905. године, као наставник Новаковићеве Српске библиографије“.⁷⁸ Да је рад на књизи и за књигу био непрекидан, сведочи и послератно обнављање библиотеке Српског семинара коју су у рату Аустријанци бомбардовали са Бежанијске косе, а за време окупације грубо опљачкали

⁶⁷ ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХЛ1-41, 6847/1930.

⁶⁸ Исто, 3639/1923, Постављена за професора у Трећој женској гимназији у Београду са годишњом платом од 2400 динара.

⁶⁹ Књижничарка наставничке књижнице и књижнице Ћачке дружине „Алекса Шантић“.

⁷⁰ Чланица је „Професорског Друштва“, „Удружења наставница средњих и стручних школа“, „Друштва за српски језик и књижевност“, „Народног женског савеза“, „Друштва за просвећивање жене и заштиту њених права“, „Алијансе женских покрета“ и „Удружења универзитетски образованих жена“.

⁷¹ Главна је уредница (заједно са Алојзијом Штеби) *Женској йокреши*, чланица је уређивачког одбора *Гласника Југословенској йрофесорској грушйшва*, сарадница *Прилоја за књижевност, језик, историју и фолклор*.

⁷² ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХЛ1-41, 893/1929, Орден Св. Саве V степена 15. августа 1929. П. М. No 893 на предлог Г. Министра просвете.

⁷³ Исто, 45834/1933, Југословенска Круна V реда 17. децембра 1933. П No 45834 на предлог Г. Министра просвете.

⁷⁴ Исто, 19702/1938.

⁷⁵ Павле Поповић је био један од најутицајнијих професора београдског филолошког круга. Био је уредник *Српској књижевној гласника* (1905–1906), оснивач „Друштва за српски језик и књижевност“ (1910), оснивач часописа *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* (1921), председник Српске књижевне задруге (1928–1937), ректор Београдског универзитета (1924–1928) – „Председници: Павле Поповић (1868–1939)“, преузето 27. 8. 2024, <https://srpskajnizevnazadruga.rs/pavle-popovic-1868-1939/>.

⁷⁶ Паулина Албала, „У част Павла Поповића“, *Лешојшис М. С.*, књ. 351 (мај–јуни 1939): 375, преузето 20. 7. 2024, <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=numerated&id=13745&m=2#page/72/mode/1up>.

⁷⁷ Исто, 377.

⁷⁸ Марковић, „Павле Поповић: његове заслуге за библиотеке и библиографски рад у нас“: II.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

и они и Бугари.⁷⁹ У том послу су студенти професору свесрдно помагали. По речима Љубице Марковић (1895–1947)⁸⁰, љубав према књизи коју је Павле Поповић распламсавао, навео је неке од њих „да се одају библиотекарском позиву“⁸¹. Библиотеку Српског семинара назвала је духовном радионицом⁸² у којој је организован научни рад. У *Сећањима* Теодора Симеоновић Чокић (удато Петровић) (1898–1981) говори да је Павле Поповић „стално био у контакту и са свим својим бившим ђацима, који су живели и радили у Београду (Катарина Богдановић, Паулина Лебл Албала, Даринка Стојановић, Зора Нешић и многе друге)“.⁸³ Она описује заједничке излете у Карловце, Нови Сад, Смедерево и Крушедол професора и његових бивших и тренутних ђака, као чланова „Друштва за српски језик и књижевност“. Јасно је усмерење да се Даринка Стојановић неће бавити књигом само за катедром, већ и као библиотекар.

Пошто је Трећа женска гимназија, у којој је Д. Стојановић предавала од 1921, настала од паралелних одељења Друге женске гимназије, по оснивању није имала своју библиотеку. Тек пет година након самосталног рада, у Летопису за школску 1924/25. помиње се наставничка књижница. За њен почетак рада заслужна је и Даница Јанковић (1898–1960), суплент⁸⁴, која је била прва књижничарка наставничке књижнице. На том месту наследила ју је школске 1927/28. Даринка Стојановић, која ће читаву наредну деценију обављати ову дужност. Рад књижнице професорка Стојановић је приказивала у извештајима који су подацима о прибављеним насловима, начину набавке, дародавцима, делима која су најчешће читана, броју корисника и др, јасно портретисала библиотеку коју су запослени, махом професорке⁸⁵, могли да користе.

Први извештај о наставничкој књижници штампан је у летопису школске 1929/30. На основу њега се може у потпуности реконструисати стање фонда. Овде Даринка Стојановић наводи да књижница „није велика ни по броју ни по разноврсности“ и да има укупно 520 књига.⁸⁶ Фонд чине претежно школски уџбеници.⁸⁷ Комплетирана су сва послератна кола *Српске књижевне задруге*.⁸⁸ Од периодике редован је прилив *Гласника професорској друштва* и *Лейбица Матице српске*. Пошто школа није имала новчаних средстава, књиге нису куповане. „Кредита није било да се набаве ређа и скупља издања, ни из наше ни из страних књижевности и науке“.⁸⁹ Највећи број приновљених публикација поклон су Министарства просвете. На крају извештава да професори нису узимали књиге на читање, пошто су то углавном наслови које су наставници имали у својој личној библиотеци.

⁷⁹ Радосав Марковић, *Универзитетска библиотека у Београду (1921–1945)* (Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке републике Србије, 1968), 5.

⁸⁰ Љубица Марковић, библиотекарка Универзитетске библиотеке и борац за женска права. – Гордана Стокић Симончић и Анђела Стошић, „Љубица Марковић – градитељка библиотекарске струке у Србији“, *Читалиште* бр. 40 (Мај 2022): 39–50, doi: 10.19090/cit.2022.40.39-50.

⁸¹ Марковић, *Универзитетска библиотека у Београду*, 1.

⁸² Метафора „духовне радионице“ коју је употребила Љубица Марковић у свом тексту „Павле Поповић: његове заслуге за наше библиотеке и библиографски рад у нас“, године 1940, у свесци 5 и 6 *Гласника Народне библиотеке*, надахнуто описујући оснивање библиотеке Српског семинара, чинила се адекватном за наслов овог рада.

⁸³ Теодора Петровић, „Сећања (VIII)“, *Зборник Матице српске за књижевност и језик* књ. 25, св. 2 (1977): 400, преузето 20. 7. 2024, <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=numerated&id=13898&m=2#page/191/mode/1up>.

⁸⁴ Даница С. Јанковић, професор, етнокореолог, фолклориста. Филозофски факултет завршила је у Београду 1921, енглески језик и књижевност студирала је у Лондону и Оксфорду (1922–1924). По повратку у Србију предавала је у Трећој женској гимназији у Београду, гимназији у Тетову и Женској учитељској школи у Београду до 1941, када се запослила као библиотекар у Универзитетској библиотеци и радила до пензије 1951. године. – *Српски биографски речник*, књ. 4, И–К (Нови Сад: Матица српска, 2009), 274.

⁸⁵ Број запослених по полу: 33 жене и 4 мушкарца.

⁸⁶ Трећа женска реална гимназија у Београду, *Извештај за школску 1929–1930. годину*, 31.

⁸⁷ За 14 предмета, којима су обухваћени сви разреди, у гимназијском извештају наведено је 70 књига.

⁸⁸ Прво послератно коло штампано је 1921. године. До 1930. изашло је десет кола са 65 дела.

⁸⁹ Исто.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Из извештаја школе може се сазнати о ангажовању Д. Стојановић и на формирању књижнице којом би се ученице служиле. Пошто су, по почетку рада школе, 1920, ученице основале литерарну ђачку дружину „Алекса Шантић“, по угледу на остала омладинска друштва, студентска и ђачка⁹⁰, професорка Стојановић се прикључила као надзорна наставница. Рад дружине се састојао у повременом окупљању, читању и критиковању оригиналних литерарних радова ученица из књижевности, приказима књига, критици. Дискусијама о књижевним делима ученице су проширивале своја знања и биле подстицане на самосталан рад. За време седница обично се развијала жива дискусија и радови су подвргавани непристрасној критици. Дружина „Шантић“ активно је учествовала у раду осталих књижевних дружина и месног одбора „Савеза средњошколаца“, као и уопште у раду „Савеза југословенских средњошколских удружења“.

Књижница ђачке дружине „Шантић“ је формирана поклонима књига по оснивању удружења, а наредних година је обогатила свој фонд и куповином новцем од уплаћених чланарина и добровољних прилога.

Летопис за школску 1929/30, у коме је и први извештај о раду наставничке књижнице, обавештава и о раду дружине „У овој школској години књижевна дружина „Шантић“ ради на интелектуалном развићу својих чланова много више књижницом него књижевним састанцима. Одржана су свега три састанка у школи [...] Рад у ученичкој књижници био је интензиван и врло обилан“.⁹¹ На почетку првог полугодишта дружина је имала 564, а током године је увећана са 88 књига. Од 543 ученице школе, њих 100 је било ангажовано у њој, да би током година у којима је Д. Стојановић радила у школи, број чланова повећан на 312 (школска 1937/38). Дужност књижничарки, по правилима дружине, примале су по две ученице сваке године.

Да би се прибавила средства за набавку књига, 22. фебруара 1931, на предлог директора гимназије Николе Половине (1885–1975), уз сагласност Министарства просвете, приређен је у гимназијској дворани концерт у корист Наставничке књижнице и Књижнице ђачке дружине „Шантић“.⁹²

Исте године, такође на иницијативу директора, „Министарство просвете је одобрило: 1. да се изврши комисијски преглед свих школских учила и школске књижнице, да се неупотребљиви и дугом употребом упропашћени предмети предложе за расходовање, и 2. да се по прописима Правила о инвентарисању збирки саставе нови инвентари, у које ће се унети и ствари примљене на рачун репарација“.⁹³

Професорка Стојановић, уз сагласност директора, из Наставничке књижнице поклонила је 20 дела Књижници ђачке дружине. Ова ученичка библиотека је приходом од концерта набавила целу колекцију Српских писаца – 42 књиге, 10 књига хрватских писаца и „приличан број мањих дела југословенских писаца“.⁹⁴ Директор школе, Никола Половина, поклонио је 10 књига, а неколико ученица по једну књигу. Библиотека је почела да прима омладински часопис *Венац*.⁹⁵

⁹⁰ „Од средине XIX па све до почетка XX в. [ђачке дружине] су биле велике школе књижевности, језика, књижевне критике, филозофије и различитих грана науке. Имале су знатну улогу у покретању и прихватању реформских идеја и обликовању нових књижевних и научних генерација (романтизам, реализам, модерна). Већина српских књижевника и научника прошла је кроз рад ових дружина. С дјеловањем УОС и ширењем мреже српских гимназија у Војводини и Србији шири се круг ђ. д... Издају често рукописне листове и сарађују у текућој периодици, а с улажењем у јавни живот некадашњи ђаци и студенти постају носиоци (уредници, издавачи, сарадници) средишњих књижевних и научних листова и часописа (*Млада Србадија*, *Српска зора*, *Побрашисџво* и др.). Одржале су се до средине XX в.“ – Душан Иванић, „Ђачке дружине“, у *Српска енциклопедија*, преузето 27. 8. 2024, <https://srpskaenciklopedija.rs/books/slovo-dj/page/djacke-druzine>.

⁹¹ *Извештај за школску 1929–1930. годину*, 29.

⁹² Од чистог прихода (4708 дин.) припало је наставничкој књижници 2208 дин, а ђачкој књижници 2500 дин. У *Извештај за школску 1930–1931. годину*, 28.

⁹³ Исто, 28.

⁹⁴ Исто, 26.

⁹⁵ *Venac: književni omladinski list*, Београд: Јеремија Živanović, излазио у периоду 1910–1935.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Из извештаја који су штампани следећих осам школских година сазнаје се да је Даринка Стојановић континуирано пратила рад дружине и присуствовала редовно свим састанцима. Осим ње, придружују се и друге професорке, али се оне смењују. Надзирала је рад њене књижнице, набавку и задужења.

Редовном набавком, за које дружина годишње подноси детаљан финансијски извешај, купљене су књиге за допуну колекције *Српски писци*, претплаћена је на библиотеку *Југословенски класици*, приновљена су два кола *Савременика Српске књижевне заједнице*⁹⁶, „купљено 9 књига из библиотеке *Нолић*, затим је употпуњена, библиотека *Српске књижевне заједнице*, претплатила се дружина и на библиотеку *Новијих хрватских пријоветача*“⁹⁷, „потпун *Савременик* СКЗ, издања *Луче* и *Српске књижевне заједнице*“⁹⁸. Од периодике пристизали су *Венац*, *Мисао* и *Алманах Савеза југословенских средњошколских удружења*.

Дружина се у извештајима најсрдачније захваљивала дародавцима: ученицама, директору Николи Половини, професоркама Даринки Стојановић и Косари Цветковић, Малвини Гогић, инспекторки Министарства просвете, која је, осим поклоњених књига и часописа, плаћала претплату дружини у школској 1934/35. и 1935/36. за лист загребачких омладинаца *Млагост*.

Упоредо с ангажовањем у дружини „Шантић“ и њеној библиотеци, Д. Стојановић је устројила рад наставничке књижнице. Од прикупљених средстава након концерта 1931. године и новцем који је школа издвојила, била је у прилици да интензивира набавку књига и часописа. Почетком школске 1932/33. у инвентарну књигу, на 830 унетих бројева, прикључила је још 343 јединице. Поред уџбеника за све предмете, набављена су последња два кола *Српске књижевне заједнице*. Од тада, по речима Даринке Стојановић „ређих издања“, библиотека је била богатија за *Motmsen, Römische Geschichte I и II, Јерусалем, Увод у философију, Ђинс Џемс: Звезде и њихова кружења*.

Од периодике, осим *Гласника професорског друштва* и *Летописа Машице српске*, наставничка књижница почиње да добија од домаћих часописа: *Српски књижевни гласник, Годишњицу Николе Чуића, Мисао, Обавештајни гласник Црвеног крста, Феријалац, Народну одбрану, Наша крила, Женски покрет и Недељне илустрације*; а од страних часописа, на немачком и француском: *Monatschrift für höhere Schulen, Pour l'ère nouvelle, L'illustration, La petite illustration, L'Europe nouvelle*, који се баве педагошким питањима, средњошколским образовањем, књижевношћу и др.⁹⁹

Пошто је говорила француски и италијански језик, а служила се немачким, енглеским, руским и латинским¹⁰⁰, несумњиво да јој је добро познавање језика, али и педагошко-књижевних токова тадашње Европе било итекако корисно при плановима за набавку.

Редован је прилив и штампаних летописа свих гимназија приређиваних за текућу школску годину. Из њих су читаоци, поред мноштва других информација, могли да добију сазнања о раду књижница других школа.

За професорски и библиотечки рад професорке Стојановић, као и за рад целе школе, година 1933. била је итекако значајна. Те године се Трећа женска гимназија, 4. октобра, преселила у нову зграду Друге женске реалне гимназије, у улици Краљице Наталије.¹⁰¹ Преласком у нови, много већи простор, школа је имала значајно боље услове за рад.

Наставничка књижница је добила и читаонички простор у коме су се професорке и професори највише служили периодиком, али је интересовање било велико и за „стране класичне писце, педагошке расправе и извесна наша нова књижевна дела“, извештава Д. Стојановић.

⁹⁶ Извештај за школску 1931–1932. годину, 43.

⁹⁷ Извештај за школску 1934–1935. годину, 54.

⁹⁸ Извештај за школску 1936–1937. годину, 46–47.

⁹⁹ Извештај за школску 1932–1933. годину, 51.

¹⁰⁰ ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХЛ1-41.

¹⁰¹ Извештај за школску 1933–1934. годину, 27.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Осим летописима, часописима и новим уџбеницима, фонд је увећан приличним бројем француских и немачких класика у оригиналу, у издању *Deutsche Schulausgaben*, који су добијени преко Министарства просвете из Немачке. Ту су Молијер, Корнеј, Расин, Лафонтен, М-ме де Севиње, Лесаж, Хиго, Жорж Санд, Бернарден де Сен Пјер, Мисе, Дима, Мериме, Доде, Лоти, Рамбо, Гизо и др.; Гете, Шилер, Лесинг, Хајне, антологије модерне немачке поезије и прозе.

Педагошке књиге и расправе, као и часописи, набављени су из Школског фонда и из средстава „Заједнице дома и школе“.¹⁰² У извештају професорка Стојановић наводи „Феријер – Активна школа, Штајн – Колективни рад у савременој школи; а у оригиналу: W. Schönbrunn – *Weckung der Jugend*, Engelmann – *Die Erziehung des Mädchens*, A. Biese – *Wie unter – richtet man Deutsch?*, A Bork – *Lehrer und Schüler*, Münch – *Erlebnisse mit Eltern*, W. Schneider – *Deutscher Stil und Aufsatzunterricht*, J. Fischer – *Methodik des Deutschunterrichts*“¹⁰³.

Од већих дародаваца помиње Професорску кредитну задругу, директора Николу Половину, књижевника Живка Милићевића и Драгољуба Бранковића, инспектора Министарства просвете. Наводи и да су поједине књиге слали сами писци.

Наредне школске године професорка Стојановић је за књижницу израдила стручни каталог „на картонима“. Каталог је имао шест рубрика: I Забавне књиге (наше и стране), II научне расправе, III уџбеници, IV извештаји, V часописи, VI речници, закони, календари, споменице и друго.

Да је водила и статистику, иако у извештају није бројчано приказана, закључује се из навода да су читаоци, сви чланови колегијума, њих четрдесет петоро, „највише читали забавне књиге и научне расправе, и пратили са великим интересовањем све часописе“¹⁰⁴. Такође, водила је књигу издавања публикација, те увидом у њу саопштава у извештају: „број позајмљених књига изван библиотеке није велики, свега 70. Више су читани часописи, и то у самој књижници или у професорској канцеларији“.

У инвентар књижнице као приложнике поклоњених књига¹⁰⁵ забележила је Чехословачко посланство, Велимиријанум, г. Гецу Кона, Н. Половину, директора и г-ђу Л. Коларић, професора. Набавка куповином је била јако мала и реализовала ју је текуће године из средстава „Заједнице дома и школе“.

У наредне три школске године, током којих је као књижничарка водила бригу о Наставничкој књижници, евидентно је да је Д. Стојановић успела да формира једну угледну гимназијску библиотеку. Упркос малим финансијским могућностима, прилив страних педагошких часописа, листова и новина је био редован, нарочито *Pour l'ère nouvelle*, *Elternblatt*, *Die Erziehung*, *L'Europe nouvelle* и лист *Journal des débats*. У континуитету пристижу још и *Наш језик*, *Југословенски историјски часопис*, *Смошра*, *Здравље*, *Природа*, а од 1937. и *Страни прејлед*, *XX век*, *Најредак*, *Југословенски расвиј*, *Соколска просвета* и *Народна одбрана*.

¹⁰² „Заједница дома и школе“ је удружење које су основали наставници и родитељи ученица Треће женске реалне гимназије у Београду 29 новембра 1931. са циљем: 1) да ствара пријатељске везе између школе и куће и јача узајамно поверење; 2) да потпомаже физичко, интелектуално, морално и естетско васпитање ученица; 3) да ствара и одржава све врсте делатности корисне по школу; 4) да у свакој прилици чува и штити моралне и материјалне интересе школе и школске омладине; 5) да буди и јача социјални смисао код ученица; 6) да развија код ученица смисао за самостално стицање материјалних средстава“. - *Извештај за школску 1934–1935. годину*, 38, 39.

¹⁰³ Исто, 56.

¹⁰⁴ Исто.

¹⁰⁵ „Кршић Ј. Модерна чешка лирика, Тврди Ј. – Савремена чехословачка филозофија, Јелачић А. Чехословачка историја, Прохаска Д. Масариков зборник; Димитријевић Јелена – Нови свет, Радичевић Б. Песме, Јовановић М. – Између Шар-Планине и Осогова, Поповић Петар – Француско-српски односи за време првог устанка; Нушић Б. Реторика, Поповић П. Милован Видаковић, Станојевић С. – Свети Сава, Maraković Moderni hrvatski pripovjedači, Kombol M. – Antologija novije hrvatske lirike, Freudeu-reich Guma, Sop N. Isus i moja sjena, Tumlirz O. – Pädagogische Psychologie (Образовна психологија), Die schönsten Gedichte der Weltliteratur. (Најлепше песме светске књижевности), Die schönsten deutschen Gedichte (Најлепше немачке песме), Röhl H. – Wörterbuch zur deutschen Literatur (Речник немачке књижевности), Lukaj L. Rečnik arbansko-srpskohrvatski, и друге“. – Исто.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Настојала је да за библиотеку куповином обезбеди капитална дела, а да је њено залагање било препознато, сведочи и стална подршка директора Николе Половине, чије је име прво на списку дародаваца у свим извештајима. Није изостала ни подршка колега.¹⁰⁶

Осим већ раније поменутих приложника, књиге пристижу и од Француског посланства у Београду и од појединаца. „Од г. Николе Петровића, уредника 'Индустриског прегледа' књижница је добила из библиотеке његова оца, поч. Петра Петровића, б. професора, 40 књига и брошура из педагогије, науке и лепе књижевности [...]“.¹⁰⁷

Очекивано је и име Д. Стојановић у овом низу. Након што је објавила *Антологију југословенске приповешке, I–II гео*, поклонила је примерке библиотеци. И када више не буде део колегијума Треће женске гимназије, дароваће књиге библиотеци.

Приликом предавања књижничарских послова колегиници Јелисавети Поповић, фонд Наставничке књижнице је бројао 3640 свезака, не рачунајући часописе.

Директорка Шесте женске гимназије и рад на оснивању књижница

Као угледну професорку широких културних видика, Министарство је Даринку Стојановић поставило за директорку новоосноване Шесте женске гимназије.¹⁰⁸

На основу члана 11. Закона о средњим школама, у име краља Петра II, на предлог Министра просвете, краљевски намесници потписали су Указ о оснивању потпуне Шесте женске реалне гимназије.¹⁰⁹ Школа је отворена због великог прилива деце из школског рејона Вождовца, Предграђа краљице Марије, Бањице, Дедиња, Насеља Франше Д'Епераа и једног дела Неимара и Пашиног брда у мешовиту Седму мушку гимназију, која није могла да функционише са 45 одељења и преко 2000 ученика. Из тог разлога су 22 женска одељења са 1012 ученица прешла у састав новоотворене Шесте женске гимназије. Са ученицама су прешли и сви наставници који су предавали у женским одељењима.¹¹⁰

По примању дужности директора, професорка Стојановић се будућим ученицама и њиховим родитељима обратила поздравним говором о вредности рада жене. Истакла је да „женско дете не може и не сме остати нешколовано и неспремно за рад [...]. Школовано и просвећено женско дете не само да ће у будућности створити себи боље место, положај, бољу материјалну ситуацију, него ће и у моралном погледу бити јако и обезбеђено“. Осврнула се на домете женског светског и домаћег стваралаштва у култури и науци, а с посебним пијететом је говорила о својој некадашњој професорки цртања у Првој женској београдској гимназији, сликарки Надежди Петровић, у чијој „[...] појави се осетило хитно корачање целе једне генерације која је имала да изнесе историско дело бржим темпом“. С упориштем у наслеђу које су претходнице оставиле, изразила је веру у успех ученица: „драге моје ученице, моји најмађи али и најважнији сарадници, и вас позивам да упнете све своје снаге да развијете ове лепе наслеђене способности“.¹¹¹

У духу свог инспиративног говора, директорка Стојановић се прихватила посла вођења Гимназије. Како сведоче школски извештаји, одмах по почетку рада школе 17. октобра 1938. године, започело се са оснивањем књижница прикупљањем поклона књига. Месец дана касније, на седници Наставничког савета одређени су књижничари и чувари збирки и учила. У

¹⁰⁶ На пример Данило Вушовић, поклонно је издање Његошевих дела, др Вера Грујић, професор, поклонила је дисертацију *Contributions à l'Étude de la Flore Bactérienne du Lac de Genève*. – *Извештај за школску 1937–1938. годину*, 48.

¹⁰⁷ Исто.

¹⁰⁸ ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХЛ1-41, 19702/1938.

¹⁰⁹ Исто, 29424/1938.

¹¹⁰ Шеста женска реална гимназија, *Извештај за школску 1938–39. год.* 1, књ. 1, 4.

¹¹¹ Даринка Стојановић, „Вредност женина рада“, у *Шеста женска... 1938–39*, 5–12.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

школи су почеле с радом наставничка, ђачка и књижница ђачке дружине „Јефимија“.¹¹² Све три су у првој години рада имале релативно оскудне фондове. Разлог томе су свакако скромна финансијска средства којима је школа располагала. Како би помогла њихов развој, Даринка Стојановић је свакој библиотеци поклонила одређен број наслова. Ангажовала се и у прикупљању новца за помоћ сиромашним ученицама. Упутила је писмо мајкама ученица да својим и најскромнијим прилозима помогну ову акцију јер је „новоотворена гимназија у својој првој години рада без фондова и средстава“.¹¹³ Након оснивања „Заједнице дома и школе“¹¹⁴, иницирала је оснивање *Фонда сиромашних ученица Шесте женске реалне гимназије у Београду*¹¹⁵, у чијем правилнику, у члану 6, је наведено: „За помоћ у књигама Фонд ће основати своју књижницу, која ће се састојати искључиво од школских уџбеника које ће Фонд почетком школске године давати сиромашним ученицама до краја године на послугу“.¹¹⁶

Другу школску годину Гимназија је започела са четири књижнице. Иако заузета обавезама руководиоца¹¹⁷, по извештајима књижничарки Јелене Вукашиновић, Ратиборке Димитријевић и Србиславе Ковачевић, директорка је показивала изузетно занимање за рад библиотека. Све књижнице бележе интензивнију набавку.¹¹⁸

Активности Даринке Стојановић у струковним и феминистичким организацијама

Током свог професорског и библиотекарског рада у гимназијама, Даринка Стојановић је била активна у струковним и организацијама које су деловале на побољшање положаја жена у друштву.

Била је чланица „Професорског Друштва“¹¹⁹, а у једном периоду секретар његове Главне управе.¹²⁰ Учествовала је у раду Друштва на санирањима просветне политике након Првог светског рата која је била у тешком стању, а исто тако на изградњи законских пројеката за средњу школу. Била је члан уређивачког одбора *Гласника југословенској професорској друштва* од 1926. до 1936. године, у коуредништву са Војиславом Младеновићем, професором Треће мушке гимназије и Андријом Франичевићем, професором Државне трговачке академије у Земуну.

Истовремено је била чланица „Удружења наставница средњих и стручних школа“ које је имало задатак да прати усавршавање и развој метода наставе, да се брине о васпитавању школске омладине, као и да заступа школске и наставничке интересе. Комплементарно са задацима „Професорског Друштва“, новоосновано „удружење је желело да помогне наставницу као жену, као госпођу, као репрезентанта у друштву нашем, као фактора у друштву светском“.¹²¹

¹¹² Литерарне дружине основане у београдским женским гимназијама до Другог светског рата: „Заједница“ у I женској, „Освиг“ у II женској, „Шантић“ у III женској, „Зора“ у IV женској, „Његош“ у V женској и „Јефимија“ у VI женској гимназији.

¹¹³ Од ове суме, према одлуци Наставничког савета, помогнуто је у оделу и обући 95 ученица. Купљено је 26 капута, 53 пара ципела, штофа и сатина, поткошуља, шалчића, рукавица и двома ученицама купљени су уџбеници. – У *Шеста женска... 1938–39*, 48.

¹¹⁴ *Шеста женска... 1938–39*, 46–48.

¹¹⁵ Потписници оснивачког документа су директорка Даринка Стојановић и в. д. Начелника Одељења за наставу Малвина Гогић. – Потписници оснивачког документа су директорка Даринка Стојановић и в. д. Начелника Одељења за наставу Малвина Гогић. – У *Шеста женска... 1938–39*, 37.

¹¹⁶ Исто, 36.

¹¹⁷ До Другог светског рата била је права реткост да жена буде на било ком руководећем месту. Зато не изненађује да су у току прве године рада школу 11 пута посетили инспектори Министарства просвете и једном административни инспектор који је прегледао све званичне књиге.

¹¹⁸ Фонд Наставничке књижнице је увећан за 250 свезака не рачунајући часописе, Књижнице ђачке дружине „Јефимија“ за 235, Ђачке за 424 нових наслова, а Књижница уџбеника бројала је 160 нових примерака.

¹¹⁹ Основано 1889. као удружење средњошколских наставника Србије, а од 1920. удружење наставника средњих школа из Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

¹²⁰ „Састав главне управе“, *Гласник југословенској професорској друштва*, књига XV, 1 (септембар 1934): 70.

¹²¹ *Просветни гласник* год. XXXVII (1. јули 1920): 56–57, преузето 27. 8. 2024, https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:ppissue:UB_00008_19200701|page:40.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Ангажована је била у раду „Друштва за српски језик и књижевност“ на чијем челу је био Павле Поповић. Када је професор Поповић покренуо *Прилоге за књижевност, језик, историју и фолклор*, Д. Стојановић је постала редовни сарадник. По речима Паулине Лебл Албале „та колекција скупила је око себе за сараднике све људе од имена у нашој земљи и у иностранству који се баве овим дисциплинама, служи као веза између њих, и остаће као извор првога реда за документацију из ових грана“.¹²²

Деловала је у чланству „Народног женског савеза“ (НЖС).¹²³ На Скупштини НЖС¹²⁴ 1927, која је била посвећена васпитању и образовању женске омладине, професорка Стојановић је иступала са рефератом о женским гимназијама, након којег је Савез упутио захтев Министарству да „[...]нарочиту бригу треба посветити оснивању ђачких читаоница [...] Ученицама седмог и осмог разреда да се изради допуштење да могу похађати универзитетске, народне и друге научне књижнице“.¹²⁵

Придружила се „Друштву за просвећивање жене и заштиту њених права“¹²⁶ у коме су деловале истакнуте феминисткиње: Милева Милојевић, Милена Атанацковић, Зорка Каснар Караџић, Исидора Секулић, Паулина Лебл Албала, Катарина Богдановић, Делфа Иванић, Ксенија Атанасијевић и др. Друштво је „настојало да окупи што више жена, без обзира на њихову политичку, социјалну и националну припадност, или на политичке симпатије. Развиле је и живу активност да у своје редове привуче што више запослених жена средњег слоја, па су у његовом чланству професорке, учитељице, службенице са средњим и вишим образовањем, нарочито жене запослене у комуналним, социјалним, здравственим и просветним институцијама. Настојале су да изграде свој женски политички програм који би био прихватљив за све жене“.¹²⁷ Главне активности су се односиле на борбу за гласачко право жена, побољшање њиховог законског положаја, као и на опште унапређење положаја редовним образовањем, али и алфаветским течајевима. Друштво је покренуло свој часопис *Женски њокрећ*¹²⁸, а од 1926. године и гласило „Алијансе женских покрета“. Послове главног уредника, заједно са Алојзијом Штеби (1883–1956)¹²⁹, обављала је Д. Стојановић од 1927. до 1938. године.

На иницијативу „Народног женског савеза СХС“, основано је 11. децембра 1927. године „Удружење универзитетски образованих жена“ (УУОЖ) у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, по угледу на многа слична удружења у другим земљама, са циљем да подржи и окупи жене

¹²² Албала, *У часи Павла Појовића...*, 378.

¹²³ Основан је септембра 1919. године, када је на конгресу жена у Београду, на коме су биле присутне делегаткиње 50 удружења и њихових подружница, донесена одлука да се *Српски народни женски савез* (основан у Београду 1906. године) и други женски савези расформирају и заједно уђу у новоформирану организацију НЖС СХС. – Војиновић, *Žensko pitanje u Srbiji u 19. i 20. veku*, 105.

¹²⁴ Одржана 16, 17. и 18. октобра 1927. на Палићу код Суботице. Расправљало се о реорганизацији основне наставе, о грађанским и стручним школама, о гимназијама и о хигијени у школама. За средње школе други стручни референт на скупу била је др Зденка Смеркар, директор гимназије у Загребу. – *Гласник југословенској професорској друштва* књ. VII, 10, (децембар 1927): 605–611.

¹²⁵ Исто: 609.

¹²⁶ Основано 1919, прво у Београду, а затим и у Сарајеву. Деловало је и у оквиру „Народног женског савеза СХС“, у чијем је и било саставу.

¹²⁷ Војиновић, *Žensko pitanje u Srbiji u 19. i 20. veku*, 109.

¹²⁸ *Женски њокрећ* почео је да излази 18. априла 1920. године. Излазио је једном месечно, непрекидно све до 1939, у тиражу од 1500 примерака. Власница часописа у тренутку оснивања била је Милица Дедијер, а уредница Зорка Каснар. Текстови су штампани на српском, хрватском и словеначком језику. Часопис је имао изразит југословенски карактер.

¹²⁹ Алојзија Штеби, професорка, политичарка, феминисткиња, била је активна у Југословенској социјалдемократској партији. Од 1918. радила је у уреду Обласне државне заштите деце и младежи у Љубљани. У марту 1927. године прелази у Београд, где најпре ради као чиновница Централног Хигијенског завода у Београду, а потом као помоћни секретар Министарства социјалне политике и народног здравља. Рад у Љубљани наставила је и после Другог светског рата. – Isidora Grubački, „Međuratni liberalni feminizam: narodni ženski savez i odnos humanitarnog i socijalnog pitanja u dvadesetim godinama 20. veka“, у *Женски њокрећ* зборник (Београд: Институт за књижевност и уметност, 2021), 17–35, преузето 27. 8. 2024, https://www.researchgate.net/publication/362860893_Meduratni_liberalni_feminizam_narodni_zenski_savez_i_odnos_humanitarnog_i_socijalnog_pitanja_u_dvadesetim_godinama_20_veka.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

и, пре свега, младе девојке у њиховој борби за стицање права на образовање, научни рад и стручно усавршавање.¹³⁰ Даринка Стојановић била је једна од управних чланица друштва од самог оснивања.¹³¹ За председницу Удружења изабрана је Паулина Лебл Албала.¹³² О активном учешћу Д. Стојановић у раду УУОЖ извештава Тамара Косијер подацима да је Удружење 1928. од својих чланица образовало комитет у који су ушле: Катарина Богдановић, Аница Ребац, Даринка Стојановић и Радмила Јовановић, коме је стављено у дужност да одговара на сва питања, која поставља Интернационална федерација о просветним приликама у земљи.¹³³ Осим тога, истиче и предавања Д. Стојановић „Признање која је наша жена дала народној поезији“¹³⁴, „Vox populi, vox dei“¹³⁵ и говор на комеморативној вечери Милице Јанковић 4. децембра 1939. године.¹³⁶

Као чланица Управе УУОЖ, несумњиво је имала заслуге за акције које је Удружење предузимало. Овде се истиче да је „на иницијативу и позив претседнице Лиге жена за мир [...] Удружење решило да ступи у ужу радну заједницу са Удружењем наставница средњих школа и Организацијом учитељица и да ради на општем просвећивању и остварењу заједничких циљева. Као прва ствар, коју је ова радна заједница предузела, јесте стварање библиотеке у Дому студенткиња. Предлог нашег Удружења је покретање библиотеке за децу и омладину“.¹³⁷

Даринка Стојановић је сарађивала са библиотекаркама које су биле чланице УУОЖ: Љубицом Марковић, Милицом Војиновић (1895–1990), Даницом Јанковић (1898–1960), Радмилом Чолаковић (1900–1989), Људмилом Михаиловић (1900–1962), Босом Петровић (1894–1964), Јелицом Маричић (?), Софијом Суботић (?), Вукосавом Поповић Николић (1900–?), Смиљом Мишић (1899–1981), др Иреном Фекете Стефановић (1908–1990), Лепосавом Пешић (1900–?), Софијом Стојановић, Иванком Пилетић (1892–1962), Радмилом Беговић (1908–?) и

¹³⁰ „Удружење универзитетски образованих жена“, *Женски покрет* (15. 7. 1927): 3.

¹³¹ Управне чланице: Анђа Бунушевић – дипломирана правница, Аница Савић Ребац – професорка, Босилка Михаиловић – секретарка Министарства просвете, Вера Кићевац – бактериолог, Даница Влајић Замони – дипломирана правница, Даница Јанковић – професорка, Даринка Мародић – професорка, Даринка Стојановић – професорка, Десанка Мурић – дипломирана правница, Јелена Минић – архитекта, Јелица Петровић – лекарка, Катарина Богдановић – професорка, Марија Вучић – професорка, Марија Шокорац – професорка, Марија Стенфилд Поповић – лекторка Универзитета, Милена Атанацковић – секретарка Министарства за социјалну политику, Милица Крстић – архитекта, Неда Јовановић – лекарка, Олга Јосиповић – дипломирани филозоф, Радмила Јовановић – професорка, Радмила Чолаковић – библиотекарка Народне библиотеке, Ружица Стефановић – професорка, Славка Бањац – професорка и Стана Стојановић Поповић – стоматолог. – Mirjana Obradović, „УУОЖ у Југославији 1927–1941. године“, у *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka...*, 255.

¹³² Албала Лебл, Паулина, професор, преводилац, уредник, похађала је Учитељску школу, а потом завршила класични одсек Прве београдске гимназије (1906–1909). На Филозофском факултету дипломирала је српску и француску књижевност и одмах почела да ради као наставница Прве женске гимназије у Београду. У Швајцарској је боравила од 1917. до 1918, а потом се вратила у Београд и 1920. постављена за професора Друге женске гимназије. Пензионисана је 1925. Укључила се у организацију „Женски покрет“ и одмах постала сауредник истоименог листа. Била је члан управе „Професорског друштва“ и ПЕН клуба. Председница „Удружења универзитетски образованих жена“ била је осам година, а од јануара 1937. главни уредник листа *Гласник Југословенској женској савеза*. Писала је о Доситеју, Његошу, Љ. Ненадовићу, Б. Станковићу, Дучићу, Скерлићу, Нушићу, С. Винаверу. Приредила је више књига и за њих написала предговоре. У САД је отишла 1940, а од 1942. до 1945. живела у Њујорку и учествовала у раду „Југословенског информационог центра“. Након ослобођења вратила се у Београд, а децембра 1948, са првом исељеничком групом Јевреја, отишла је у Израел. Живела је од 1951. до 1953. у Риму, до 1955. у Канади, а потом у Лос Анђелесу.

¹³³ Т. Косијер, „Удружење универзитетски образованих жена 1927–1941. године“ (мастер рад Универзитет у Београду, Филозофски факултет, 2020), 69.

¹³⁴ Исто, 120.

¹³⁵ Исто, 124.

¹³⁶ Исто, 173.

¹³⁷ „Годишњи извештај Удружења универзитетски образованих жена“, *Женски покрет* број 1–2 (1930): 3, преузето 27. 8. 2024, https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:ppissue:NLS_00015_19300115?page:3.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Јулијом Шишковић (1913–2004)¹³⁸. Свакако да је била упућена и у оснивање Друштва југословенских библиотекара, тим пре, што је Даринкина сестра Софија, с којом је заједно живела, била чланица ДЈБ од 1932. године.

Књижевни рад Даринке Стојановић

Без података о књижевном раду Даринке Стојановић, њен портрет не би био потпун. У току своје професионалне каријере објавила је укупно 35 текстова у периодици.¹³⁹ Највише је била ангажована у *Женском покрету* са 17 чланака.¹⁴⁰

¹³⁸ У Стокић Симончић и Стошић, „Библиотекарке – чланице Удружења универзитетски образованих жена (1927–1941)“, 370; Борјанка Трајковић, „Прве српске библиотекарке: (прилог историји библиотекарства)“, *Књижевне новине* Год. 52, бр. 1033 (1–15. мај 2001): 24, преузето 20. 7. 2024, https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:ppliissue:U_V_00201_20010501|article:page1|page:24; Љубица Марковић, „Жене у нашим библиотекама“, *Женски покрет* (1936): 123–124, преузето 27. 8. 2024, https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:ppliissue:NLS_00015_19351201|page:7.

¹³⁹ „О српским женама“, *Ženski svijet: mjesečnik za kulturne, socijalne i političke interese žena* Год. 1, бр. 1 (1917): 49–64; „Кojим књижевним смером: povodom pisanja Nine Vavre o Knutu Hamsunu“, *Hrvatska njiva* бр. 1, св. 16 (1917): 276–278; „Milutin M. Uskoković“, *Hrvatska njiva* бр. 2, св. 30 (1918): 509–513; „Сени д-ра Јована Скерлића“, *Демократија* I (1919); *Уједињење* (1920): 97–98. [изречен на Скерлићевој прослави 17. маја 1919]; „Поводом јубилеја Борисава Станковића“, *Гласник професорској друштва* бр. 4 (1924): 357–362; „Наши писци у Италији“, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* IV/4 (1924): 308–310. [О талијанским оценама југосл. писаца, посебно о писању Умберта Урбанија о југосл. књижевности]; „Јовановић Ј. Змај: Одабране песме“, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* књ. 7 (1927): 291; „Ненадовић Прота Матија: Мемоари“, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* књ. 7 (1927): 292; „О преводима Станковићеве ‘Нечисте крви’ на талијански“, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* књ. 9 (1927): 131–133; „Змај Јован Јовановић: О деци и за децу. Одабране дечје песме са сликама, приредио Јаша М. Продановић, Београд: Школски писци, 1928“, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* књ. IX/1–2 (1929): 238–239; „Ксавер Шандор Ђалски: Приповијести, уредио др Антун Барац, Београд: Школски писци, 1932“, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* XI/1–2 (1933): 167–168; „Змај Јован Јовановић“, *Гласник југословенској професорској друштва* бр. 14 (1933–34): 254–257. [Поводом стогодишњице рођења]; „Несрећна и гоњена девојка: прилог овом типу у нашој књижевности“, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* књ. 18 (1938): 584–589; „Др Вукосава Милојевић: Јован Скерлић, једна монографија о Скерлићу“, *XX век: књижевност, наука, уметност, друштво* Год. 1, бр. 1 (1938): 142–143; „Др Анка Гођевац: Амстердам–Анкара“, *Југословенски расвјет* 6, 5/6 (1938): 86–89. [Приказ књиге путописа]; „Нови песници у нашој књижевности (експресионисти)“, *Трећа женска реална гимназија у Београду: Извештај за школску 1921–1922. годину* (1922) [Говор одржан на светосавској прослави, 27. јануара 1922.]; „Признање нашег народа жени и њеним способностима“, *Трећа женска реална гимназија у Београду: Извештај за школску 1933–1934. годину* (1934): 3–9. [Говор одржан на светосавској прослави, 27. јануара 1934. Штампана се у Извештају по одобрењу Министарства просвете]; „Вредност женина рада“, *Шеста женска реална гимназија у Београду: Извештај за школску 1938–39. годину* година I, књига I (1939): 5–12. [Говор одржан на светосавској прослави, 27. јануара 1939.]

¹⁴⁰ „Нови – Говор одржан на Светог Саву 1922. године“, Год. 3, бр. 1/2 (1922): 49–64; „Бранко Радичевић“, Год. 5, бр. 4 (1924): 184–191; „Јован Скерлић – Предавање одржано ученицама Треће женске гимназије“, Год. 5, бр. 5/6 (1924): 262–269; „У живот визија чија је моћ истина, од Наде Јовановић – Приказ књиге: Нада Јовановић: У живот визија чија је моћ истина, Београд, 1924“, Год. 5, бр. 5/6 (1924): 271–272; „Књижевни рад г-ђице Станке Глишић: госпође и господо“, Год. 6, бр. 5 (1925): 180–184; „Прва жена скулптор код нас“, Год. 6, бр. 5 (1925): 204; „Тетралогија Мајке код Ива Војновића: Јеле, Мајка Југовића, Мајка Лазарева, Imperatrix. – Додатак: Књижевни додатак о мајци“, Год. 8, бр. 8 (1927): 1; „Две заслужне просветне раднице г-ђица Катица Павловић и г-ђица Олга Гавриловић“, Год. 8, бр. 12 (1927): 2–3; „Вука Велимировић – вајар“, Год. 8, бр. 13/14 (1927): 3–4; „Матилда Серао“, Год. 8, бр. 15 (1927): 2–3; „Вечита песма“, Год. 8, бр. 21 (1927): 2; „Неколико речи на одговор г. Хаџи-Ташковића – Одговор на чланак: Глиг. Хаџи-Ташковић: Одговор на чланак ‘Вечита песма’“, Год. 8, бр. 22 (1927): 3; „Београд у роману и приповетци – Извод из предавања одржаног на Народном универзитету 4. априла 1928“, Год. 9, бр. 8 (1928): 3–4; „Јелена Димитријевић“, Год. 10, бр. 1/2 (1929): 2. [Из предавања одржаног на прослави 35-годишњице књижевног рада Јелене Димитријевић.]; „Радмила Петровић-Радојичић“, Год. 13, бр. 9 (1932): 132–134; „Аница Савић-Ребац: прва жена доктор класичне филологије на Београдском универзитету“, Год. 13, бр. 11 (1932): 165; „Са професорског конгреса у Бања Луци: професори истичу питање равноправности жена и мушкараца у школском раду“, Год. 15, бр. 7/8 (1934): 74.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Приредила је, 1938, *Антологију југословенске приповећке I и II*, која је ушла у лектуру за трећи разред средњих школа. Приказ њених *Антологија* и препоруку да се уврсте у лектуру¹⁴¹ дао је Радмило Димитријевић (1905–1984), професор и библиотекар¹⁴², у *Гласнику југословенској професорској групи*. Исте године објавила је и *Антологију народној песништва: с приредом народној песништва*.

Наставни и ваннаставни рад Даринке Стојановић

Да су професорски и библиотечки позив код Даринке Стојановић били испреплетани, сведоче и теме које је ученицима давала за писмене задатке и полагање завршних испита: *Моја библиотекарка*, *Књига у животној образована човека*, „*Овде мртви живе, овде неми говоре*“ (*највише на Библиотекарци*), *Животи у књизи*, *Учители са Изложбе књига*, *Беконова мисао: „Чињање усавршава, разговор вежба, писање учи тачности“ у нашој примени...* А као наставак поменуте тврдње су теме везане за еманципацију жена образовањем: *Школовање жена*, „*Нек’ се не узда један народ никад до века к просветљенију разума доћи, у којему жене у прошлости и варварству остају*“ (*Досијеј Обрадовић*), *Какво нам оружје за животно борбу даје школа*, *Жена у прошлости, садашњости, будућности*, *Да ли је оправдано Досијејево мишљење о школовању женске деце?* и др.

У склопу својих ваншколских активности, професорка Стојановић је, сама или у друштву колегиница, ученице водила да посете изложбу књига у павиљону „Цвијета Зузорић“ (24. јануара 1932), изложбу књига у Општинској библиотеци (15. октобра 1932), Изложбу оmlадинске и дечје књиге на Коларчевом универзитету (29. марта 1933), концерт који је – поводом Изложбе оmlадинске и дечје књиге – приредио на Народном универзитету „Женски покрет“ у Београду (1. априла 1933), изложбу југословенских листова, приређену приликом стогодишњице *Српских новина* (28. јануара 1934), Изложбу књига жена аутора¹⁴³ у „Цвијети Зузорић“ (20. марта 1937), свечану академију у Општинској библиотеци (17. децембра 1937) итд.

Културу читања промовисала је ученицама и многобројним заједнички одгледаним представама у Народном позоришту и посетама Коларчевом народном универзитету. Његошево вече које је приредило Друштво независних књижевника (21. октобра 1933), академија приређена у спомен песнику Алекси Шантићу (21. априла 1934), прослава стогодишњице Филипа Вишњића (15. новембра 1935), предавање г. Владете Поповића о Шекспиру (5. маја 1936), обележавање стогодишњице Пушкинове смрти (4. фебруара 1937) била су само нека од дешавања на програму Коларчевог народног универзитета на које је професорка водила своје ученице. Овом приликом би требало поменути и два предавања која је Даринка Стојановић

¹⁴¹ „Антологије гце Стојановић су корисно попуниле ону празнину која се осећа у настави књижевности у нижој гимназији. До њених антологија наине, нисмо имали ниједну антологију која би обухватила све писце који су програмом предвиђени за нижу гимназију, нити пак какву другу књигу која би и изван програма пружила деци, у једном добром избору, читав низ приповедака доступних идејно садржајно дечјим годинама. Док су се антологије за народну књижевност јављале врло често, дотле су се за уметничку књижевност и наставници и ђаци помагали како су најбоље знали и могли, а у школама које су сиромашне библиотекама то значи врло тешко и јадно. Антологија гце Стојановић донеће знатних олакшица сада и наставницима и ђацима, разуме се оне су рађене према наставном програму, али је састављач њихов унео много самосталности у посао. Искусна наставница, што је главни услов за успех у послу ове врсте, и добар познавалац књижевности, гца Стојановић је свој посао радила као наставник васпитач првенствено и као наставник књижевности затим [...] Она је врло лепо учинила што је у њих унела и две жене књижевнице: Зофку Кведер и Милицу Јанковић [...] Антологије гце Даринке Стојановић се најтоплије препоручују као најбоље помоћне књиге за наставу књижевности за ниже а и за више разреде“. – *Гласник југословенској професорској групи* књига XIX, 1 (септембар 1938): 41–42.

¹⁴² Видети: Владимир Брборић и Јелица Илић Минић, „Заувек са тинтом на прстима: проф. др Радмило Димитријевић“, у *Библиотекарке и иденитет* 2: *зборник радова* (Панчево: Градска библиотека, 2019), 63–72.

¹⁴³ Изложбу су организовале библиотекарке Љубица Марковић и Милица Војиновић у периоду од 14. до 23. марта 1937. На отварању изложбе, Љ. Марковић је говорила о савременој женској лирици, док је Д. Јанковић одржала предавање на тему „Жена у нашим народним играма“. – Стокић Симончић и Стошић, „Библиотекарке – чланице Удружења универзитетски образованих жена (1927–1941)“, 379.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

одржала на Малом универзитету Кола српских сестара: „О Илирском покрету“ (22. марта 1936) и „О лепоти мисаоне лирике Ракића“ (24. јануара 1937), на којима су ученице Треће београдске гимназије биле део бројне публике.

Потписивање *Ајела српском народу* и губитак националне части

О животу и раду Даринке Стојановић након 1941. године, осим архивске грађе, мало је сведочанстава. У писму упућеном Министарству просвете, прилаже стари службенички лист, јер је зграда у Његошевој 23, у којој је живела, погођена током бомбардовања 6. априла и том приликом је изгорела документација о њеној служби.¹⁴⁴

Одмах са почетком ратних сукоба, крајем јула 1941, Комесаријат просвете на челу са Вељком Јонићем и његовим замеником Владимиром Велмар-Јанковићем, по идеји Немаца, саставио је текст *Ајела српском народу*. У њему се народ позивао да се „свим снагама залаже за ред и мир, јер се само на тај начин може успешно остварити национална обнова отаџбине“. Заједно са *Ајелом* био је направљен и списак људи – научних, културних, политичких и јавних личности, који би требало да га потпишу. *Ајел* је потписало¹⁴⁵ укупно 546 особа, међу којима и Даринка А. Стојановић, директорка гимназије.¹⁴⁶

Због њених антикомунистичких ставова чланови народноослободилачког покрета су је оптужили да је подржавала политику колаборационизма.¹⁴⁷ На терет јој се стављало да је као директорка Шесте београдске женске гимназије „завела строг надзор над ученицама ради спречавања комунистичке делатности“. ¹⁴⁸ Такође, постојале су тврдње да је вршила притисак на наставнике и наставнице Школе са циљем прикупљања података о ученицама које су комунистички настројене.¹⁴⁹

Према исказу гимназијалке Бранке Кандић (чланице скојевског покрета), директорка Стојановић је одржала говор вишим разредима Гимназије. „Из тих њених речи провејавало је, наиме она је хтела да каже да ми не можемо никога волети више него своју земљу, заправо не можемо никог другог волети него само своју земљу. Затим је причала како је она пропутовала целу Европу, а једино није ишла у Русију. То је хтела нарочито да нагласи та наша директорка Даринка – да једино није била у Русији. У том свом говору она је између осталог рекла и то – видела сам како сунце залази у Фиренци, па је онда почињала да прича – ви не знате како је то дивно, како је лепо, али ипак кад дођете на наш Калемегдан и одатле гледате залазак сунца, то је још нешто лепше. Тиме је директорка у том свом говору хтела да каже како је наша земља најлепша“.¹⁵⁰

¹⁴⁴ ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХЛ1-41, Писмо Даринке А. Стојановић упућено Министарству просвете, другом одељењу за средње школе.

¹⁴⁵ Потписници *Ајела* били су и Александар Белић, Тома Росандић, Вељко Петровић, Милан Кашанин, Светислав Стефановић, Владимир Велмар-Јанковић, Сима Пандуровић, Дамњан Ковачевић, Виктор Новак, Милан Будимир и др. На списку потписника нашло се и пет жена: Рада Димић, индустријалац, др. Милица Мићић Иванић, лекар, Даринка Митрановић, директор гимназије, Катарина Јовичић, директор гимназије, Јелена Ђорић, инжењер.

¹⁴⁶ „Апел српском народу“, *Ново време* год. 1, бр. 86 (среда, 13. август 1941): 1–3, наставак списка потписника објављен *Ново време* год. 1, бр. 87 (четвртак, 14. август 1941): 3.

¹⁴⁷ „Свакако је значајан број људи који је у том тренутку искрено веровао да је устанак преурањен и без икаквог реалног изгледа за успех, да се таквом политиком само може изазвати страдање. По нашем суду тај број људи је врло значајан и донекле разумљив у атмосфери потпуне малодушности узимајући у обзир контекст потпуног државног расула након Априлског рата. У том тренутку немачка војска је марширала на Москву, а пре тога прегазила друге европске државе, па и Француску као респектабилну светску силу“. – Srđan Cvetković i Nemanja Dević, „Sudbina potpisnika Apela srpskom narodu 1941.“, *Hereticus* Vol. 19, No. 3–4 (2021): 149.

¹⁴⁸ Љ. С. Шкодрић, „Положај жене у окупираној Србији 1941–1944.“ (докторска дис. Универзитет у Београду, Филозофски факултет, 2015), 137.

¹⁴⁹ Историјски архив Београда (ИАБ), 2284, МГ-XXVI-269, Сећања преживелих учесника НОП-а у Београду, „Изјава другарице Бранке Кандић“, стр. 25–26.

¹⁵⁰ ИАБ, 4149, МГ-545, Сећања на средњошколски напредни покрет и скојевску активност у Шестој женској гимназији у Београду пред рат 1941. године и за време окупације, „Бранка Кандић“, стр. 32–33.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

У марту 1942. године¹⁵¹ Д. Стојановић су напали и претукли пред зградом Шесте београдске женске гимназије.¹⁵² После овог догађаја је 11. 5. 1942. године премештена у Пету женску реалну гимназију.¹⁵³

Революционарне власти су је по ослобођењу привеле и оптужиле за колаборационизам. Због антикомунистичких ставова и потписивања *Айела* нашла на списку особа означених за стрељање¹⁵⁴. На суђењу¹⁵⁵ први сведок на суду била је њена ученица Бранка Кандић.¹⁵⁶

Осуђена је на 10 година губитка српске националне части и на шест година лакшег принудног рада. „Овом пресудом Суд је оптужену Даринку Стојановић удалио за увек од школе и јавног живота“. Детаљан извештај о суђењу објављен је у *Полицији* 18. марта 1945. године.¹⁵⁷ Неколико дана по завршетку суђења, одлуком Министарства просвете, Даринка Стојановић је отпуштена из државне службе.¹⁵⁸

Закључак

Сагледавајући историјски развитак женског образовања током друге половине 19. века, уочава се да је, чак и након оснивања првих основних школа за женску децу, школовање девојчица било условно и ограничено. Патријархално схватање да девојчицама образовање није потребно било је уграђено и у образовну праксу. Ретко која је матурирала, а малобројне су биле и оне из богатијих породица које су школовање настављале у иностранству. Школовање девојака на Великој школи није било формално забрањено, али је било онемогућено захтевом да је неопходно да имају положену велику матуру.

Иако се у Србији током 19. века отварају бројна читалишта, школске, гимназијске и стручне библиотеке, у Београду Народна библиотека, највећи део женске популације се њима није служио због аналфабетизма. Било је неопходно најпре образовањем створити женску читалачку публику.

Сазревањем свести о потребама школовања женске деце, отворена је 1863. Виша женска школа у Београду, прва средња школа у Србији, а и на Балкану. Пет деценија је била кровна институција за образовање женске интелигенције, као и за ширење писмености преко основне школе образовањем учитељица. Под њеним кровом отворена је 1900. Женска учитељска школа, а 1905. Женска гимназија, која ће до 1918. бити једина гимназија у Београду за школовање женске деце. Свака од ових школа оснивала је библиотеке које су имале кључну улогу у развоју женског образовања и еманципацији жена у Србији. Многе запослене, које су у школама предавале различите предмете, биле су део тадашње женске учене елите и дале су свој допринос у раду књижница и неко одређено време биле задужене за њихов рад.

Почетак 20. века донео је значајно померање граница женског образовања. Осим што се 1905. уписују прве ученице Женске гимназије које ће стеченим гимназијским образовањем бити у прилици да упишу факултет, измене у систему образовања девојака настале су и

¹⁵¹ Према сведочењу Бранке Кандић напад се десио у јесен 1941. – ИАБ, 2284, МГ-XXVI-269, стр. 29.

¹⁵² „Нападаци су Стојановићевој запретили да напад представља опомену због тога што прогони ученице комунистичке и да ће је следећи пут убити, услед чега је она молила да се у гимназији одреде стални стражари с обзиром да је ову установу похађало 1.200 ученица“. – Шкодрић „Положај жене у окупираној Србији 1941–1944“, 137.

¹⁵³ ДАС, МПС, Ф. 183, С-ХЛI-41.

¹⁵⁴ Коста Николић, *Мач револуције, ОЗНА у Југославији 1944–1946* (Београд: Службени гласник: Српски код, 2013), 79.

¹⁵⁵ У исто време суђено је и Жанки Стокић.

¹⁵⁶ „После ослобођења мојој директорки Даринки Стојановић је било суђење, и ја сам имала част да јој будем први сведок на суду. Сећам се да су јој била одузета грађанска права, као и право гласа и тако даље, и била је осуђена на 15 година строгог затвора. – ИАБ, 2284, МГ-XXVI-269, стр. 29.

¹⁵⁷ Момчило Митровић, *Српска национална част пред законом 1945. године* (Београд: Институт за новију историју Србије, 2007), 210; Политика, 18. март 1945.

¹⁵⁸ ДАС, МПС, С-ХЛI-41, Ф. 183, 1071/1945.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

формирањем Београдског универзитета исте године, када је девојкама у Србији правно дозвољено да редовно студирају. Новостеченим правом биле су у прилици да користе и семинарске библиотеке факултета.

Просветни, уопште културни, напредак у Србији се остварио и покретом за народно просвећивање и деловањем просветних друштава и установа чији је најзначајнији представник била Културна лига, коју су иницирали и покренули професори Београдског универзитета. Захваљујући програму образовно-просветних и културних активности, отворене су бројне читаонице и књижнице које су задовољавале нужне потребе за књигом.

На образовање, ширење писмености и културе, упоредо с редовним школовањем, утицала су и женска друштва, која су често оснивала своје библиотеке. Женски часописи, као гласила ових удружења и покрета, имали су сличну функцију и детектовали су колико је женско образовање унапредовало.

Све модернизацијске процесе зауставили су балкански ратови и Први светски рат. У борбеним разарањима и просвета и култура су претрпеле огромне губитке. Уследило је обнављање и отварање нових школа и библиотека.

Виша женска школа у Београду 1918. прерасла је у Другу женску гимназију. Ученице су књиге могле да користе из богате школске библиотеке наслеђене од Више женске школе, чији је фонд обновила Исидора Секулић, једна од професорки. Од паралелних одељења ове школе основана је 1919. Трећа женска гимназија, која формира своје књижнице од 1924. године. Због континуираног повећања броја ученица, отварање нових женских гимназија било је непрестано актуелно. Од 1930. до школске 1940/41. Године, у Београду су почеле с радом још четири женске гимназије са књижницама које нису биле једнообразне, али су свакако биле богате фондовима.

Женска ученичка и студентска популација у Београду је могла да користи и грађу: Народне библиотеке од 1925, Библиотеке Општине града Београда од 1931, обновљених или новооснованих семинарских библиотека (Библиотеке српског семинара, Библиотека Семинара за лингвистику, Семинара за историју средњег века и Семинара за историју и оријенталну филологију од 1925, Семинара за енглески језик од 1927, Психолошког семинара од 1928, Семинара за општу историју Старог века од 1930, Ветеринарског факултета од 1936, и Семинара за грчки језик и књижевност од 1938), Универзитетске библиотеке од 1926. године.

Једна од ученица треће генерације Прве женске гимназије која је била у прилици да користи фондове библиотека ове школе била је Даринка А. Стојановић.

Рођена је у Паланци (данас Смедеревска Паланка) где је похађала основну школу, а по пресељењу у Београд је 1911. завршила Прву женску гимназију. Исте године уписала је студије Х групе Филозофског факултета Универзитета у Београду. Због ратова које је Србија водила до 1918. године прекинула је студије и придружила се болничаркама. Своје прве књижевне текстове објавила је 1917. у Загребу.

По ослобођењу, вратила се факултетским обавезама и била једна од само 12 студенткиња које су дипломирале на Филозофском факултету у првој послератној генерацији дипломаца. Месец дана пре дипломирања, 1. октобра 1919. почела је да ради као асистент на Филозофском факултету. Већ наредне године, 1920, постављена је најпре за помоћницу у Првој женској гимназији у Београду, а затим за суплента. По службеној потреби, пребачена је 1921. у нову Трећу женску гимназију. Након положеног професорског испита, априла 1922, добила је звање професора.

У Гимназији, упоредо с предавањима, била је задужена за рад књижница. Истовремено активна је у удружењима, струковним и феминистичким, која су за циљ имала заштиту, образовање и права жена. Деловала је и у њиховим гласилима као уредница, сарадница и ауторка.

На предлог Министра просвете за заслуге на пољу културе, народне просвете, науке, јавних служби и Цркве, као и за заслуге према краљу, држави и нацији, Краљевим указом 1929. је одликована орденом Св. Саве V степена. Само четири године касније, 1933, одликована је и Југословенском Круном V реда.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Министарство је 1938. Д. Стојановић поставило за директорку новоосноване Шесте женске гимназије. Каријеру је завршила у Петој женској реалној гимназији у коју је 1942. пребачена због напада комуниста.

Трајни печат на рад и стваралаштво Д. Стојановић, још у студентским данима, оставио је професор Павле Поповић. Сакупљање грађе за библиографију српско-хрватских књига од 1868. до 1905. године и послератно обнављање библиотеке Српског семинара само су повећали љубав студената према књизи и библиотеци коју је П. Поповић распламсавао. Јасно је усмерење да се Д. Стојановић неће бавити књигом само за катедром, већ и као библиотекар. Нарочито што се сарадња бивших ученика и професора наставила и по завршеним студијама ангажовањем у „Друштву за српски језик и књижевност“.

Као професорка Треће женске гимназије, Д. Стојановић је наследила школске 1927/28. Даницу Јанковић на месту књижничарке наставничке књижнице. У наредних 10 година успела је да формира једну угледну гимназијску библиотеку. Рад књижнице је приказивала у извештајима који су подацима о прибављеним насловима, начину набавке, дародавцима, делима која су најчешће читана, броју корисника и др., јасно портретисала библиотеку коју су запослени, махом професорке, могли да користе.

Због скромних новчаних средстава за набавку књига, куповине нису биле честе. Реализоване су повремено и средствима из Школског фонда и из „Заједнице дома и школе“. Из летописа се сазнаје да је 1931, на предлог директора, а уз сагласност Министарства просвете, у гимназијској дворани приређен концерт у корист Наставничке књижнице и Књижнице ђачке дружине „Шантић“ како би се прибавила средства за куповину књига.

Фонд је богаћен највише поклонима Министарства просвете, Министарства просвете из Немачке, Професорске кредитне задруге, Чехословачког посланства, Француског посланства у Београду, Велимиријанума и поклонима појединаца.

Књижница је примала и велики број наслова домаћих часописа, као и неколико на немачком и француском језику.

Пошто је Д. Стојановић говорила француски и италијански језик, а служила се немачким, енглеским, руским и латинским, несумњиво да јој је добро познавање језика, али и педагошко-књижевних токова тадашње Европе, било итекако корисно при плановима за набавку.

Настојала је да за библиотеку прибави капитална дела, а да је њено залагање било препознато сведочи и стална подршка директора Николе Половине, чије је име прво на списку дародаваца у свим извештајима. Није изостала ни подршка колега.

Израдила је стручни каталог „на картонима“. Каталог је имао шест рубрика: I Забавне књиге (наше и стране), II научне расправе, III уџбеници, IV извештаји, V часописи, VI речници, закони, календари, споменице и друго.

Након што се 1933. године Трећа женска гимназија преселила у нову зграду Друге женске реалне гимназије, у улици Краљице Наталије, школа је имала значајно боље услове за рад. Наставничка књижница је добила и читаонички простор.

Приликом предавања књижничарских послова колегиници Јелисавети Поповић, фонд Наставничке књижнице је бројао 3640 свезака, не рачунајући часописе.

Упоредо с радом у наставничкој књижници, као надзорна наставница прикључила се литерарној ђачкој дружини „Алекса Шантић“, коју су ученице основале 1920, по угледу на остала омладинска друштва, студентска и ђачка. Нарочиту пажњу је посветила књижници ове дружине која је формирана поклонима књига по оснивању удружења, а богатила је свој фонд, осим поклонима, и куповином новцем од уплаћених чланарина и добровољних прилога.

Преласком на место директорке новоосноване Шесте женске гимназије, Д. Стојановић се ангажовала на оснивању књижница прикупљањем поклона књига. На седници Наставничког савета одређени су књижничари и чувари збирки и учила. У школи су почеле с радом наставничка, ђачка и књижница ђачке дружине „Јефимија“. Све три су у првој години рада имале релативно оскудне фондове. Разлог томе су свакако скромна финансијска средства којима је

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

школа располагала. Како би помогла њихов развој, Даринка Стојановић је свакој библиотеци поклонила одређен број наслова. Иако заузета обавезама руководиоца, по извештајима књижничарки, показивала је изузетно занимање за рад библиотека.

Током свог професорског и библиотечарског рада у гимназијама, Даринка Стојановић је била активна у струковним и организацијама које су деловале на побољшање положаја жена у друштву.

Била је чланица „Професорског Друштва“, а у једном периоду секретар његове Главне управе. Учествовала је у раду Друштва на санирањима просветне политике након Првог светског рата и на изградњи законских пројеката за средњу школу. Била је члан уређивачког одбора *Гласника Југословенској професорској групуштва* од 1926. до 1936. Истовремено је била чланица „Удружења наставница средњих и стручних школа“. Поред ангажовања у „Друштву за српски језик и књижевност“, постала је редован сарадник *Прилога за књижевност, језик, историју и фолклор* које је покренуо П. Поповић. Деловала је у чланству „Народног женског савеза“ залажући се за оснивање ђачких читаоница и за допуштење да ученице седмог и осмог разреда могу похађати универзитетске, народне и друге научне књижнице. Придружила се „Друштву за просвећивање жене и заштиту њених права“ које се борило за гласачко право жена, побољшање њиховог законског положаја, као и за опште унапређење положаја редовним образовањем али и аналфабетским течајевима. Друштво је покренуло свој часопис *Женски покрет*. Послове главног уредника, заједно са Алојзијом Штеби, обављала је Д. Стојановић од 1927. до 1938. године. Била је једна од управних чланица „Удружења универзитетски образованих жена“. Заједно са Катарином Богдановић, Аницом Ребац и Радмилом Јовановић, била је у комитету које је Удружење образовало са задатком да одговара на питања Интернационалне федерације о просветним приликама у земљи. Осим предавањима, учествовала је и у акцијама општег просвећивања, као и у оснивању библиотеке у Дому студенткиња.

У току своје професионалне каријере објавила је укупно 35 текстова у периодици. Приредила је, 1938, *Антологију југословенске приповешке I и II*, која је ушла у лектуру за трећи разред средњих школа. Исте године објавила је и *Антологију народној епској поезији: с приредом народној епској поезији*.

Одмах са почетком ратних сукоба, крајем јула 1941, Комесаријат просвете саставио је текст *Айела српском народу* и списак људи – научних, културних, политичких и јавних личности, који би требало да га потпишу. У њему се народ позивао на ред и мир. Многи су веровали да је устанак преурањен и да се таквом политиком само може изазвати страдање. *Айел* је потписало укупно 546 особа, међу којима и Даринка А. Стојановић, директорка гимназије.

У марту 1942. године, професорку Стојановић су напали и претукли пред зградом Шесте београдске женске гимназије због њених антикомунистичких ставова. После овог догађаја премештена је у Пету женску реалну гимназију.

Революционарне власти су је по ослобођењу привеле и оптужиле за колаборационизам. Осуђена је на 10 година губитка српске националне части и на шест година лакшег принудног рада. По завршетку суђења, одлуком Министарства просвете, отпуштена је из државне службе, а њен рад је неправедно заборављен.

Даринка Стојановић је радила и стварала у првој половини 20. века, када је правна, грађанска и професионална неједнакост међу половима била доминантна, а образовање женске деце тек добијало свој замах. Истрајала је у школовању упркос окошталним патријархалним матрицама и ратовима. Ангажовала се у струковним и феминистичким удружењима, настојећи да побољша положај жене у друштву најпре образовањем и књигом. Била је међу малобројним директоркама гимназија. Својим залагањем и доприносом у раду првих женских гимназијских библиотека омогућавала је интелектуално развиће генерација ученица и њихову еманципацију. Устројавање ових библиотека утицало је на стварање новог културног и друштвеног миљеа.

Литература и извори:

1. Albala, Paulina. „U čast Pavla Popovića“. *Letopis M. S. knj.* 351 (maj–juni 1939): 374–380. Preuzeto 20. 7. 2024. <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=numerated&id=13745&m=2#page/72/mode/1up>.
2. „Apel srpskom narodu“. *Novo vreme* God. 1, br. 86 (sreda, 13. avgust 1941): 1–3.
3. „Apel srpskom narodu“. *Novo vreme* God. 1, br. 87 (četvrtak, 14. avgust 1941): 3.
4. Bašović, Ljubinka. „Društvo jugoslovenskih bibliotekara 1931–1941. godine“. *Bibliotekar* 33. 1/6 (1981): 59–71.
5. Božinović, Neda. *Žensko pitanje u Srbiji u 19. i 20. veku*. Beograd: Devedesetčetvrti; Žene u crnom, 1996.
6. Brborić, Vladimir i Jelica Ilić Minić. „Zauvek sa tintom na prstima: prof. dr Radmilo Dimitrijević“. U *Biblioteke i identitet 2: zbornik radova*, 63–72. Pančevo: Gradska biblioteka, 2019.
7. Cvetković, Srđan i Nemanja Dević. „Sudbina potpisnika Apela srpskom narodu 1941.“. *Hereticus* Vol. 19, No. 3–4 (2021): 131–154.
8. Dragosavac, B. G. „Javne biblioteke u Srbiji od 1901. do 1918. godine“ Doktorska dis. Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, 2014. Preuzeto 22. 7. 2024. <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/4287>.
9. Državni arhiv Srbije, Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije (dosijei), F. 183, C-XLI-41. (Darinka A. Stojanović).
10. Državni arhiv Srbije, Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije (dosijei). F. 183, C-XLIV-12. (Sofija A. Stojanović).
11. Durković-Jakšić, Ljubomir. „Biblioteke od 1918. do 1944. godine“. U *Istorija Beograda* 3, ur. Vasa Čubrilović, 430–431. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, Odeljenje istorijskih nauka: Prosveta, 1974.
12. Đorđević, Dimitrije. „Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu 1905–1918“. U *Sto godina Filozofskog fakulteta*. Beograd: Narodna knjiga, 1963.
13. Đurašinović, Biljana M. „Društvo jugoslovenskih bibliotekara: delovanje i dometi“. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* 13, 25 (2014): 2–10.
14. Đurašinović, B. M. „Javne biblioteke u Srbiji 1919–1941: praktični i teorijski dometi“. Doktorska dis. Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, 2018. Preuzeto 22. 7. 2024. <file:///C:/Users/vladimir.brboric/Downloads/Disertacija-4.pdf>.
15. Đurović, Arsen. *Modernizacija obrazovanja u Kraljevini Srbiji: 1905–1914*. Beograd: Istorijski institut, 2004.
16. Georgiev, Elizabeta. „Stilijan Čilingirov i njegov doprinos očuvanju srpskih biblioteka koje su Bugari zaplenili u Prvom svetskom ratu“. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* br. 30 (maj 2017): 41–54. doi: 10.19090/cit.2017.30.41-54.
17. *Glasnik jugoslovenskog profesorskog društva* knj. VII, 10, (decembar 1927): 605–611.
18. „Godišnji izveštaj Udruženja univerzitetski obrazovanih žena“. *Ženski pokret* Broj 1–2 (1930): 3. Preuzeto 27. 8. 2024. https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:NLS_00015_19300115page:3.
19. Grubački, Isidora. „Međuratni liberalni feminizam: narodni ženski savez i odnos humanitarnog i socijalnog pitanja u dvadesetim godinama 20. veka“. U *Ženski pokret zbornik*, 17–35. Beograd: Institut za književnost i umetnost, 2021. Preuzeto 27. 8. 2024. https://www.researchgate.net/publication/362860893_Meduratni_liberalni_feminizam_narodni_zenski_savez_i_odnos_humanitarnog_i_socijalnog_pitanja_u_dvadesetim_godinama_20_veka.
20. Ivanić, Dušan. „Đačke družine“. U *Srpska enciklopedija*. Preuzeto 27. 8. 2024. <https://srpskaenciklopedija.rs/books/slovo-dj/page/djacke-druzine>.
21. *Iz života ženske učiteljske škole u Beogradu: izveštaj za školsku 1907.–08. godinu*. Beograd: Nova štamparija – Davidović, 1908.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књиžницама и за књиžнице“, 20–49

22. Isiћ, Momćilo. „Pismenost u Srbiji u 19. veku“. U *Obrazovanje kod Srba kroz vekove*, ur. Radoslav Petković, Petar V. Krestić, Tibor Živković, 63–79. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2003.
23. Istorijски архив Београда (IAB), 2284, MG-XXVI-269. Сећања преживелих учесника NOP-а у Београду, „Изјава другарнице Бранке Кандић“.
24. Istorijски архив Београда, 4149, MG-545. Сећања на средношколски напредни покрет и скојевску активност у Шестој женској гимназији у Београду пред рат 1941. године и за време окупације, „Бранка Кандић“.
25. Кићовић, Мираш. *Istorija Narodne biblioteke u Beogradu*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1960.
26. Kosijer, T. „Udruženje univerzitetski obrazovanih žena 1927–1941. godine“. Master rad Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, 2020.
27. Krstić, Biljana, Aleksandar Krstić i Aleksandar Andrejić. *Prva beogradska gimnazija: (1839–2009): istorija škole od osnivanja do naših dana*. Beograd: Prva beogradska gimnazija, 2012.
28. Lazarević, Nebojša. „Sofija A. Stojanović, In memoriam“. *Bibliotekar* god. 21, br. 1 (1969): 159–162.
29. Lebl Albala, Paulina. „Proslava dvadesetopetogodišnjice Prve ženske gimnazije u Beogradu“. *Ženski pokret* (1934): 97–98. Preuzeto 27. 8. 2024. https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pp|issue:NLS_00015_19340901|page:10.
30. Lebl Albala, Paulina. „Razvoj univerzitetskog obrazovanja naših žena“. *Letopis Matice Srpske* 316 (1928): 17–28.
31. Marković, Ljubica. „Žene u našim bibliotekama“. *Ženski pokret* (1936): 123–124. Preuzeto 27. 8. 2024. https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pp|issue:NLS_00015_19351201|page:7.
32. Marković, Ljubica. „Pavle Popović: njegove zasluge za naše biblioteke i bibliografski rad u nas“. *Glasnik Narodne biblioteke: godišnja bibliografija Narodne biblioteke i izveštaji o radu* god. I, sv. 5–6 (1940): I–VI. Preuzeto 20. 7. 2024. https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_376D246991FE50B8E1A55DE73453ACAD-1940-B005-06.
33. Marković, Radosav. *Univerzitetska biblioteka u Beogradu (1921–1945)*. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke republike Srbije, 1968.
34. Mirčov, Svetlana. *Jovan N. Tomić: bibliotekar i naučnik*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2007.
35. Mitrović, Momćilo. „Darinka Stojanović koja je za vreme okupacije denuncirala učenice, osuđena na deset godina gubitka nacionalne časti i šest godina prinudnog rada“. U *Srpska nacionalna čast pred zakonom 1945. godine*, 206–210. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2007.
36. Mišić, Smilja. „Pavle Popović i Univerzitetska biblioteka u Beogradu“. *Srpski književni glasnik* knj. 57 (1939): 348–352.
37. Mrvoš, I. „Razvoj institucionalnog pedagoškog obrazovanja u Srbiji (1863–1914)“. Doktorska dis. Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, 2022. Preuzeto 20. 7. 2024. <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/21052>.
38. „Najzad“. *Ženski pokret* br. 1 (1920): 4
39. Nikolić, Kosta. *Mač revolucije, OZNA u Jugoslaviji 1944–1946*. Beograd: Službeni glasnik, 2013.
40. „Ocene, prikazi i beleške“. *Glasnik jugoslovenskog profesorskog društva* knjiga XIX, 1 (septembar 1938): 24–51.
41. „Odluka Ministra prosvete i crkvenih poslova (PBr. 10391 od 29. juna 1905)“, *Prosvetni glasnik* XXVI, 8, (1905): 124.
42. „Otvoranje ženske gimnazije u Beogradu“, *Prosvetni glasnik* XXVI, 8 (1905): 123.
43. Peković, Slobodanka, *Časopisi po meri dostojanstvenog ženskinja: ženski časopisi u Srbiji na početku 20. veka*. Novi Sad: Matica srpska; Beograd: Institut za književnost i umetnost, 2015.
44. Peković, Slobodanka, *Ženski časopisi u Srbiji na početku 20. veka*. Preuzeto 27. 8. 2024. <https://www.openstarts.units.it/server/api/core/bitstreams/cd1bb412-2523-492f-816d-232ae3ece08a/content>.
45. Petrović, Mihailo. *Školstvo Srbije 1804–1918*. Beograd: Naučna knjiga, 1980.
46. Petrović, Teodora. „Sećanja (VIII)“. *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik*, knj. 25, sv. 2 (1977): 369–406. Preuzeto 20. 7. 2024. <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=numberated&id=13898&m=2#page/191/mode/1up>.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

47. *Politika*, 18. mart 1945.
48. *Popis stanovništva u Kraljevini Srbiji, knj. 24: 31. decembra 1900. godine*. Beograd: Uprava državne statistike, 1905. Preuzeto 20. 7. 2024. https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:UB_00201_20010501|article:page1|page:24.
49. Popović, Marko. *Istorija privatnog života u Srba: od srednjeg veka do modernog doba*, 309–311. Beograd: Clio, 2011.
50. „Predsednici: Pavle Popović (1868–1939)“. Preuzeto 27. 8. 2024. <https://srpskajnizevnazadruga.rs/pavle-popovic-1868-1939/>.
51. *Prosvetni glasnik: službeni list Ministarstva prosvete godina XXXVII (1. juli 1920)*: 56–57. Preuzeto 27. 8. 2024. https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:UB_00008_19200701|page:80.
52. *Prosvetni glasnik: službeni list Ministarstva prosvete Broj 3, Mart (1923)*: 69.
53. Radovanović, Ljubica. *Zgrada Druge ženske gimnazije*. Beograd: Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda, 2021. Preuzeto 26. 8. 2024. <https://beogradskonasledje.rs/wp-content/uploads/2023/03/zgrada-druge-zenske-gimn.pdf>.
54. „Sastav glavne uprave“. *Glasnik jugoslovenskog profesorskog društva* knjiga XV, 1 (septembar 1934): 70.
55. *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka, knj. 2: Položaj žene kao merilo modernizacije, zbornik radova*, ur. Latinka Perović. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 1998.
56. *Srpski biografski rečnik*, knj. 4, I–K. Novi Sad: Matica srpska, 2009.
57. Stamatović, Desanka. *Čitališta u Srbiji u XIX veku*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1984.
58. Stamatović, Desanka. *Čitališta u Srbiji u XIX veku*. Pančevo: Gradska biblioteka, 2011.
59. Stankov, Ljiljana. *Katarina Milovuk (1844–1913) i ženski pokret u Srbiji*. Beograd: Pedagoški muzej, 2011.
60. *Statistički godišnjak: 1936*. Knj. 7. Beograd: Štamparija „Radenković“, 1937. Preuzeto 27. 8. 2024. https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:UB_00146_19370101|page:385.
61. Stojanović, Darinka A. „Vrednost ženina rada“. U *Šesta ženska realna gimnazija u Beogradu: Izveštaj za školsku 1938–39. godinu* godina I, knjiga I (1939): 5–12.
62. Stokić Simončić, Gordana i Anđela Stošić, „Bibliotekarke – članice Udruženja univerzitetski obrazovanih žena (1927–1941)“, 369–384. U *Ženski pokret (1920–1938): zbornik radova*. Beograd: Institut za književnost i umetnost, 2021.
63. Stokić Simončić, Gordana. „Društvo jugoslovenskih bibliotekara i Bibliotekarsko društvo Srbije: kontinuitet profesionalnog udruživanja“. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* 16, 31 (2017): 56–61. doi: 10.19090/cit.2017.31.56-61
64. Stokić Simončić, Gordana i Anđela Stošić. „Ljubica Marković – graditeljka bibliotekarske struke u Srbiji“. *Čitalište* br. 40 (Maj 2022): 39–50. doi: 10.19090/cit.2022.40.39-50.
65. Stolić, Ana. *Sestre Srpkinja: pojava pokreta za emancipaciju žena i feminizma u Kraljevini Srbiji*. Beograd: Evoluta, 2015.
66. *Šesta ženska realna gimnazija u Beogradu. Izveštaj za školsku 1938–1939. godinu*. Godina I, knjiga I. Beograd: Šesta ženska realna gimnazija, 1939.
67. *Šesta ženska realna gimnazija u Beogradu. Izveštaj za školsku 1939–1940. godinu*, Godina II, knjiga II. Beograd: Šesta ženska realna gimnazija, 1940.
68. Škodrić, Lj. S. „Položaj žene u okupiranoj Srbiji 1941–1944“. Doktorska dis. Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, 2015. Preuzeto 22. 7. 2024. <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/5161>.
69. Štebi, Alojzija „Početak organizovanog rada žena u našoj zemlji“. *Glasnik jugoslovenskog ženskog saveza* god. III, br. 7 (1937): 55.
70. Trajković, Borjanka. „Prve srpske bibliotekarke: (prilog istoriji bibliotekarstva)“. *Književne novine* God. 52, br. 1033 (1–15. maj 2001): 24. Preuzeto 20. 7. 2024. https://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:UB_00201_20010501|article:page1|page:24.
71. Trgovčević, Ljubinka. *Planirana elita: o studentima iz Srbije na evropskim univerzitetima u 19. veku*. Beograd: Istorijski institut; Službeni glasnik, 2003.
72. *Treća ženska realna gimnazija u Beogradu. Izveštaj za školsku 1929–1930. godinu*. Beograd: Treća ženska realna gimnazija, 1930.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

73. Treća ženska realna gimnazija u Beogradu. *Izveštaj za školsku 1930–1931. godinu*. Beograd: Treća ženska realna gimnazija, 1931.
74. Treća ženska realna gimnazija u Beogradu. *Izveštaj za školsku 1931–1932. godinu*. Beograd: Treća ženska realna gimnazija, 1932.
75. Treća ženska realna gimnazija u Beogradu. *Izveštaj za školsku 1932–1933. godinu*. Beograd: Treća ženska realna gimnazija, 1933.
76. Treća ženska realna gimnazija u Beogradu. *Izveštaj za školsku 1933–1934. godinu*. Beograd: Treća ženska realna gimnazija, 1934.
77. Treća ženska realna gimnazija u Beogradu. *Izveštaj za školsku 1934–1935. godinu*. Beograd: Treća ženska realna gimnazija, 1935.
78. Treća ženska realna gimnazija u Beogradu. *Izveštaj za školsku 1935–1936. godinu*. Beograd: Treća ženska realna gimnazija, 1936.
79. Treća ženska realna gimnazija u Beogradu. *Izveštaj za školsku 1936–1937. godinu*. Beograd: Treća ženska realna gimnazija, 1937.
80. Treća ženska realna gimnazija u Beogradu. *Izveštaj za školsku 1937–1938. godinu*. Beograd: Treća ženska realna gimnazija, 1938.
81. Treća ženska realna gimnazija u Beogradu. *Izveštaj za školsku 1938–1939. godinu*. Beograd: Treća ženska realna gimnazija, 1939.
82. Treća ženska realna gimnazija u Beogradu. *Izveštaj za školsku 1939–1940. godinu*. Beograd: Treća ženska realna gimnazija, 1940.
83. „Udruženje universitetski obrazovanih žena“. *Ženski pokret* (15. 7. 1927): 3.
84. *Viša ženska škola, Ženska gimnazija i Ženska učiteljska škola u Beogradu: izveštaj za školsku 1905.–6. godinu*. Beograd: Nova štamparija – Davidović, 1906.
85. *Viša ženska škola u Beogradu: pedesetogodišnjica 1863–1913*. Beograd: Viša ženska škola, 1913.
86. Vojinović, Milica. „Društvo jugoslovenskih bibliotekara“. *Glasnik Narodne biblioteke: godišnja bibliografija Narodne biblioteke i izveštaji o radu* 1, 3–4 (1940): X–XII.
87. Vojinović, Milica. „Društvo jugoslovenskih bibliotekara: osnivanje, organizacija i rad do 1941. godine“. *Bibliotekar* 7, 3–4 (1955): 172–178.
88. *Vreme*, 19. oktobar, 1932, 8.
89. „Zakon o univerzitetu“. *Prosvetni glasnik* XVI, 3 (1905): 243–255.

Илић Минић Ј. и др. „Духовне радионице београдских женских гимназија: ангажовање професорке Даринке Стојановић у књижницама и за књижнице“, 20–49

Spiritual Workshops of Belgrade Women's Gymnasiums: the engagement of professor Darinka Stojanović in libraries and for libraries

Abstract

The history of modern Serbian culture in the 20th century, which reached its golden age between the two world wars, was enriched by women who laid the foundations for future generations through their active engagement, professional development, and contributions. However, despite this, they have often been marginalized from history, and their contributions have frequently been overlooked. It was only at the end of the century that works appeared about women who worked and were creative before the Second World War, illuminating their achievements and contributions to Serbian culture.

This text presents a comprehensive professional biography of Darinka Stojanović (1892–1971), a professor, librarian, literary critic, and a feminist whose work was never researched and who belonged to the circle of university-educated women of the interwar period. She was twice honoured with the Order of Saint Sava, 5th class, and the Order of the Yugoslav Crown, 5th class, and was one of the first women to serve as a school principal. She was involved in the administration of the „Association of University-Educated Women“, a member of the „Society for the Education and Protection of Women“, later known as the „Women's Movement“, and active in the „Association of Secondary and Vocational School Teachers“. She served as the editor of the magazine „Ženski pokret“ (1927–1938, co-editing with Alojzija Štebi); in the „Glasnik“ of the Teachers' Society, she was part of a three-member editorial board (1926–1936, co-editing with Vojislav Mladenović and Andrija Franičević) and she contributed to „Contributions to Literature, Language, History, and Folklore“ (founded and edited by Pavle Popović).

As she signed the Appeal to the Serbian People in 1941, and during the war, did not hide her anti-communist views, in 1945, she was sentenced to loss of national honour and the right to work and was unjustly marginalized from cultural history.

The central part of the text focuses on her triple engagement in librarianship. First, it examines her ten-year period (1928–1938) in the libraries of the Third Women's Gymnasium, during which she organized the teachers' library and participated in establishing and running the library of the student society „Šantić“. As the director of the newly opened the Sixth Women's Gymnasium in Belgrade, she established libraries that began operating immediately upon enrolling the first students. She also contributed to the library profession through her involvement in associations and editorial boards of magazines.

Although she did not fully dedicate her professional career to librarianship, Darinka Stojanović deserves a place on the library map due to her efforts and contributions to the work of the first women's gymnasium libraries. This work aims to present the achievements of D. Stojanović while highlighting the lack of data on the work of many female teachers and professors who managed libraries in higher and secondary schools during a period when education for girls was gaining momentum. They certainly should deserve a rightful place in research that would honour the legacy of these remarkable women.

The research and writing of this work utilized heuristic methods and content analysis of archival sources from the State Archive of Serbia, the Historical Archive of Belgrade, published historical sources, periodicals, and other available materials.

Keywords: Darinka A. Stojanović (1892-1971), Third Women's Gymnasium, Sixth Women's Gymnasium, library, Appeal to the Serbian People, signatories.

Примљено: 2. октобра 2024.

Исправке рукописа: 28. октобра 2024.

Прихваћено за објављивање: 4. новембра 2024.